

פִּירוּשׁ רַשׁ"י לַתּוֹרָה

**A RÁSI KOMMENTÁR
A TÓRÁHOZ**

Új magyar fordítás

dr. Katcz Sándor és neje szül. Schwarcz Irén emlékére

Mózes első könyve

***Széfer Brésit* – סֵפֶר בְּרֵאשִׁית**

Kiadja a
ZSIDÓ TUDOMÁNYOK SZABADEGYETEME
BUDAPEST, 2009

KLASSZIKUS ZSIDÓ MŰVEK MAGYARUL

Szerkeszti Oberlander Báruch rabbi

9

Eddig megjelent kötetek:

1. *Sámuel imája – Zsidó imakönyv*
(Új magyar fordítás – 1996)
2. *Zsidó Biblia – Mózes öt könyve*
Joseph Hertz rabbi magyarázataival (reprint – 1996)
3. *Izrael fohásza – A zsidó újév imarendje*
(Új magyar fordítás – 1997)
4. *Sámson fohásza – Engesztelőnap imarendje*
(Új magyar fordítás – 1998)
5. *Az örökös éjszakája – Peszáchi Hágádá*
(Új magyar fordítás – 1999, 2009)
6. *Peszáchi Hágádá fonetikus átírással*
(Új magyar fordítás fonetikus átírással, útmutatóval – 2000, 2001)
7. *Mózes Imája – Sábessi imakönyv*
(Magyar fordítás és fonetikus átírás – 2006)
8. *Szemelvények Rásinak a Tórához írt kommentárjából*
(Új magyar fordítás – 2007–2008)

Megjelenik a JOODS HUMANITAIR FONDS támogatásával

© Zsidó Tudományok Szabadegyeteme Alapítvány, 2009

ISBN: 978-963-9743-19-9

Főszerkesztő

Oberlander Báruch rabbi

Szerkesztő

Köves Slomó rabbi

Georg (Gyuri) Katcz

Fordító

Feig András és Németh Yaakov

Szakmai lektor

Borbély Pál és Davidovics Jiszráél rabbi

Nyelvi lektor

Dr. Gergely István és Nagy Zsuzsanna

Megjelentette a CVT-aLapok Bt.

dr. Klár András

1075 Budapest, Wesselényi utca 4.

Bevezetés

A neve kezdőbetűiről Rási-ként ismert Rabbi Slomo ben Jichák (vagy: Slomo Jicháki), 1040–1105 között élt Franciaországban, Troyes városában. Bortermelés-sel foglalkozott, és emellett kora egyik legnagyobb tóratudósa volt.

Magyar nyelven először most jelenik meg egy teljes gyűjtemény Rásinak a Tórához írt magyarázataiból. Mindez *Georg (Gyuri) Katcz* ügyvéd úr jóvoltából, aki küldetésének tekinti Rási tanításának terjesztését, és szíven viseli kommentárjának magyar nyelvű kiadását. Teszi ezt szüleinek, *dr. Katcz Sándornak (Alexander)* és *Schwartz Irénnek* illetve a Soóban elhunyt nagyszüleinek és nagynénjeinek emlékére. Az ő nagylelkű támogatásának köszönhető, hogy a zsidó klasszikusok magyar nyelvű kiadásáról ismert kiadónk most ennek a jelentős műnek a kiadására is vállalkozhatott.

Rási, akit az egész zsidó világ autentikus szövegmagyarázónak ismeri el, a Bibliához és a Babiloni Talmudhoz írt kommentárokat. Az ő Tóra-kommentárja volt az első, nyomtatásban megjelent héber nyelvű könyv (Reggio Calabria, 1475). Kommentárja szinte minden hagyományos héber Tóra-kiadásban benne van. Rási olyan népszerűvé vált, hogy más rabbinikus kommentárok kinyomtatásához is a „Rási-írás”-ként ismert betűkészletet használják. (Ez nem azt jelenti, hogy maga Rási ilyen betűkkel írt volna, hanem csak azt, hogy a nyomdászok ilyen betűkkel szedték kommentárját.)

Rási a zsidó történelem egyik legnehezebb korszakában élt. Végigszenvedte a Nyugat-Európán végigdúló első keresztes hadjáratot, s élményeit szívettpő liturgikus versekben örökítette meg. Fia nem volt, volt viszont három rendkívül tanult leánya. Kései kéziratái közül jó néhány lányai leírásában maradt ránk. *Báálé-Hátoszáfot* (Talmud-kommentátorok) néven emlegetett vejei és unokái a következő nemzedékek legkiválóbb nyugat-európai akadémiáinak vezetői voltak.

Rási Tóra-kommentárjai hagyományos és kritikai módszerek bonyolult kombinációjára épülnek. Rási sok esetben híven idézi egy-egy vers talmudi értelmezéseit, míg más esetekben inkább a betű szerinti magyarázatot választja. Ez a látszólagos következetlenség számos későbbi tanulmányozóját készítette arra, hogy valamilyen mélyebb rendszert keressen ebben. A lubavicsi rebbe például egy olyan értelmezési rendszert állított fel, mely szerint Rási elsősorban a Biblia egyszerű jelentését magyarázza, és csak azokban az esetekben folyamodott a homiletikai értelmezés eszközeihez, ha azok a szöveg egy nehezen érthető részének egyedüli magyarázatát adják.

A hagyományos értelmezések idézésekor a klasszikus rabbinikus irodalom széles spektrumát veszi igénybe, köztük a Talmud mellett a tárgumokat (amelyek fontos támpontként szolgálnak számára a homályos értelmű héber szavak lefordításában), a homiletikai és halachikus Midrást. Annak ellenére, hogy minden magyarázata valamilyen forrásra alapul, az itt közölt fordításban csak egyes helyeken jeleztük e forrásokat, mivel mindegyik jelölése túlságosan növelte volna a terjedelmet.

Rási sok esetben a héber szavakat általa „lááz”-nak nevezett korabeli francia megfelelőikkel fordította, miáltal a középkori francia nyelv egyik legkorábbi írásos feljegyzése is neki köszönhető. Gyakran idézi két spanyol zsidó tudós, Menáchem ben Szruk és Dunas ben Labrat lexikográfiai és nyelvtani munkáit.

Kijelenthető, hogy Rási a legkiválóbb tanítók képességeivel rendelkezett. Megérezte, hol találják majd nehezen érthetőnek a tanulók az anyagot, és olyan magyarázatokat adott, amelyeknek mind a kezdők, mint a tapasztalt tudósok hasznukat vehetik. Itt jegyezzük meg, hogy értelmezéseiben Rási egyes helyeken az idézett mondatrészletet beépíti magába a magyarázatba, másutt viszont az idézett szó vagy szavak után új mondatral kezdi kommentárját.

Az itt közreadott fordításhoz több héber kommentárt és angol fordítást is felhasználtunk, ilyen például a *Sáj lámorá* (Jeruzsálem, 2003), Chájim Dov Chavel rabbi tudományos Rási kiadása és kommentárja (Jeruzsálem, 1982), a *The Metsudah Chumash/Rashi* (New Jersey, 2001), a *Mesorah Publications Ltd.* (New York, 1995) kiadása és a *The Pentateuch and Rashi Commentary, The Jewish Publication Society* kiadása (Philadelphia, 1949).

Kiadásunkban a magyar fordításba ágyazva szerepel Rási eredeti héber szövege, hogy ezáltal még könnyebben lehessen azonosítani a héber szövegrészek magyar megfelelőit. E fordítási-szerkesztési elvet még olyan esetekben is betartottuk, amikor az eredeti héber mondat szórendjének hű követése kicsit nehezebben megérhető szórendet eredményezett a magyar fordításban. Legyen az olvasó jutalma e nehézségekért a Szentírás nyelvének jobb megértése, gyakorlása.

A most megjelent kommentárnak előfutára volt az 1998–99-ban megjelent rövid Rási válogatás, amely annak idején a *Gut Sábesz* hetilap harmadik évfolyamában jelent meg, és a 2007–08-ban megjelent *Szemelvények Rásinak a Tórához írt kommentárjából* című sorozat. A közreadott mű már tartalmazza a teljes hetiszakaszhéber és magyar szövegét is. Külön fejezzük ki köszönetünket *Dr. Klár Andrásnak* is, aki könyvkiadási munkánkban mindig mellettünk áll!

A kommentár kiadásával nagy feladatra vállalkoztunk, és ehhez kérjük az Önök segítségét is. Megjegyzéseiket, észrevételeiket kérjük, juttassák el hozzánk a rasi@zsido.com email címre.

Budapest, 5769. niszán 14., erev peszách

Oberlander Báruch

Vájéseu (1Mózes 37–40.) פְּרֶשֶׁת וַיֵּשֶׁב

A hetizakasz tartalmából

- Jákob tizenkét fiával letelepedik Hebronban. Kedvence a 17 éves József, akire emiatt féltékenyek a bátyjai. József elmeséli bátyjainak két álmát, amelyben megjövendöltetik, hogy uralkodni fog fölöttük, s ezzel csak megnöveli iránta érzett utálatukat. (1Mózes 37:1–11.)
- Simon és Lévi eltervezi, hogy megölik, de Reuvén azt javasolja, hogy inkább vessék egy gödörbe, mert az a szándéka, hogy később érte jön, és megmenti. Közben Jehuda eladja egy éppen arra tartó izmaelita karavánnak. A fivérek József köntösét egy kecske vérébe mártják, és megmutatják atyjuknak, ily módon elhítelve vele, hogy legkedvesebb fiát felfalta egy vadállat. (1Mózes 37:12–36.)
- Jehuda megházasodik és három gyermeke születik. Az idősebb két fia egymás után elveszi Támárt, de mindkettő gyermektelenül hal meg. Ezek után, Jehuda vonakodik harmadik fiához adni Támárt. Eltökélve, hogy neki gyermeke lesz Jehuda családjából, az asszony prostituálnak álcázza magát, és magát Jehudát csábítja el. Jehudának tudomására jut, hogy a menyé teherbe esett, az após nyilvánosan is elismeri apaságát. Támár ikreknek ad életet, az egyik Perek (Dávid király egyik őse), a másik Zerách. (1Mózes 38.)
- József Egyiptomba kerül, ahol eladják Potifárnak, a fáraó udvari tisztjének. Potifár felesége szemet vet a jó kiállású ifjúra, és amikor József elutasítja közeledését, elhíteti férjével, hogy a héber szolga megpróbálta elcsábítani őt, és ezzel eléri, hogy Potifár börtönbe vesse Józsefet. József hamarosan elnyeri a börtön őrének bizalmát, aki aztán rábízza az egész börtön igazgatását. (1Mózes 39.)
- A börtönben József találkozik a fáraó pohárnokmesterével és sütőmesterével, akiket azért vettettek börtönbe, mert vétkeztek királyi uruk ellen. Mindkettő nyugtalanító álmot lát, amelyet József megfejt. József jóslatai beteljesednek, a főpohárnok azonban teljesen megfélemedzik Józsefről, és nem tesz az érdekében. (1Mózes 40.)

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו, בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. (בראשית לז, א)

És Jákob lakott atyja tartózkodásának országában, Kánaán földjén.
(1Mózes 37:1.)

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב וְגוּמָר – És Jákob lakott.¹ – אַחַר שִׁכְתָּב לָךְ – Miután [a Szentírásban] olvashattál – יְשׁוּבֵי עֵשׂוֹ וְתוֹלְדוֹתָיו – Ézsauak és utódainak letelepedéséről,² – בְּדֶרֶךְ – [jóllehet] igen tömören, – שְׁלֹא הָיוּ סְפוּנִים וְחֲשׁוּבִים – lévén, hogy sem elég tekintélyesek, sem elég fontosak nem voltak ahhoz, – לְפָרֵשׁ הַיָּאֵף נִתְיַשְׁבוּ – hogy indokolt legyen részletesen kifejteni, hogyan telepedtek le, – וְסֵדֶר מְלַחְמוֹתֵיהֶם – vagy mesélni csatáikról, – אֵיךְ הוֹרִישׁוּ אֶת הַחֹרֵי – melyek révén kiűzték a choritákat³; – פָּרֵשׁ – a [Szentírás] most azzal folytatódik, hogy részletes beszámolót kapunk Jákobnak és utódainak letelepedéséről – כָּל גְּלוּלֵי – és azon események sorozatáról, amelyek miatt ez történt. – לְפִי שֶׁהֵם חֲשׁוּבִים – Mivel ők nagy becsben állnak Isten előtt, – לְהַאֲרִיךְ בָּהֶם – megérdemlik, hogy részletesen essék szó róluk.

– וְכֵן אִתָּה מוֹצֵא – Ugyanezt találd – בְּעֵשְׂרֵה דוּרוֹת שְׁמֹאדָם וְעַד נֹחַ – az Ádámtól Noéig élt tíz nemzedékkel [kapcsolatban] is: – פְּלוּנֵי הוֹלִיד פְּלוּנֵי – „X. Y. nemzette X. Y.-t.”⁴ – וְכַשְׁבָּא לְנֹחַ – Ám amikor Noéra került sor, – הָאֲרִיךְ בּוֹ – [a Szentírás] hosszasan beszélt róla.⁵ – וְכֵן בְּעֵשְׂרֵה דוּרוֹת – És ugyanez igaz a tíz nemzedékre – שְׁמֹנֶה וְעַד אַבְרָהָם – Noé és Ábrahám között; – קָצֵר בָּהֶם – [a Szentírás] csupán dióhéjban említi őket,⁶ – וּמִשְׁהִגִּיעַ אֶצְל אַבְרָהָם – ám amikor [az elbeszélés] elérkezik Ábrahámhoz, – הָאֲרִיךְ בּוֹ – róla már részletesen beszámol.⁷

– שֶׁנִּפְלָה בֵּין הַחֹל – [Olyan] drágakőhöz hasonlítható ez, – אֲדָם מְמַשְׂמֵשׁ בַּחֹל – Az ember átkutatja a homokot, – וְכּוֹבְרוֹ בְּכַבְּרָה – átrostálja egy szitán, – עַד שְׁמוֹצֵא אֶת הַמְּרַגְלִית – míg végül rátalál a drágakőre. – וּמִשְׁמַצָּאָה – Amint megpillantja a drágakövet, – וְנוֹטֵל הַמְּרַגְלִית – és [csak] a drágakövet markolja.⁸

¹ Jákob és leszármazottai már akkor elkezdtek itt letelepedni, amikor Jákob hazatért Izsákhöz (1Mózes 35:27.). Akkor hát ennek elbeszélése miért csak itt kezdődik?

² Uo. 36.

³ 5Mózes 2:12.

⁴ Uo. 5.

⁵ Uo. 6–9.

⁶ Uo. 11.

⁷ Uo. 12–25.

⁸ Esetünkben Noé, Ábrahám és Jákob a három drágakő.

– דְּבַר אַחַר וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב – Egy másik magyarázat arra, hogy: „És Jákob lakott”: – הפְּשָׁתָנִי הָזֶה – [Élt egyszer] egy lenkereskedő, – נִכְנָסוּ גַמְלֵיו טְעוּנִים פִּשְׁתָּן – akinek a tevéi [egy alkalommal] lennel megrakodva tértek meg. – הפְּחָמִי תָמָה – A [helység] kovácsa eltűnődött: – אָנָּה יִכְנָס כָּל הפְּשָׁתָן הָזֶה – „Vajon hol lehet majd eltárolni ennyi lent?” – הָיָה פֶּקַח אֶחָד מְשִׁיב לוֹ – Volt ott egy bölcs ember, aki erre azt mondta neki: – נִצּוּץ אֶחָד יוּצֵא מִמַּפּוֹת שֶׁלֶךָ – „Elég egy szikra, amely kipattan a fújtatóból, – כִּךָּ יַעֲקֹב רָאָה כָּל הָאֱלוֹפִים – Hasonlóképp, amikor Jákob látta [Ézsau] törzsfőnökeiket, – הִכְתוּבִים לְמַעַלָּה – akik fentebb fel lettek sorolva,² – תָּמָה וְאָמַר – így morfondírozott: – מִי יָכוֹל לְכַבּוֹשׁ אֶת כָּלֶךָ – „Vajon ki tudná legyőzni mindet?” – מָה כְּתִיב לְמַטָּה – És miről olvasunk később? – אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב – „Ezek Jákob nemzetségei, József...”⁹ – וְהָיָה בֵּית – hisz írva van:¹⁰ – וּבֵית עֶשָׂו לָקַשׁ – József háza láng, – וּבֵית יוֹסֵף יוֹסֵף וְהָיָה בֵּית – „Jákob háza tűz lesz, – וְהָיָה בֵּית יוֹסֵף לְהַבָּה – József háza láng, – יוֹסֵף יוּצֵא מִיּוֹסֵף – [Vagyis] kipattan egy szikra Józsefből, – וְשִׁמְכֵלָה וְשׁוֹרֵף אֶת כָּלֶם – és fölemészti mindnyájukat.

אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שֶׁבַע עָשָׂרָה שָׁנָה הָיָה רָעָה אֶת אָחָיו בְּצֵאֵן וְהוּא נֶעַר אֶת בְּנֵי בְלָהָה וְאֵת בְּנֵי זְלָפָה נְשֵׁי אָבִיו, וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דְּבָרָם רָעָה אֶל אָבִיהֶם. (בראשית לז, ב)

Ez Jákob története: József tizenhét éves korában legeltette testvéreivel a juhokat. Mivel még fiatal volt, apja feleségeinek, Bilhának és Zilpának fiai mellé osztották be, és József rossz híreket hozott felőlük atyjukhoz. (1Mózes 37:2.)

[Jelentése:] – וְאֵלֶּה שֵׁל תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב – **Ez Jákob története**¹¹. – אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב – Ezek az ő letelepedéseik és életeseményeik – עַד שֶׁבָּאוּ לְכָלֶל יָשׁוּב – [egészen addig az időig], amíg meg [nem] érkeztek végső és állandó lakóhelyükre.¹² – סִבָּה רֵאשׁוֹנָה יוֹסֵף בֶּן שֶׁבַע – Az első ok: „József tizenhét éves korában, stb.” – עַל יְדֵי זֶה נִתְגַּלְגְּלוּ – Ennek eredményeképpen úgy esett, – וַיֵּרְדוּ לְמִצְרַיִם – hogy [végül] lementek Egyiptomba. – וְהוּא אֶחָד יוֹשֵׁב פְּשׁוּטוֹ שֵׁל מִקְרָא – Ez [az értelmezés] a Szentírás egyszerű jelentésével kapcsolatos közmegegyezést követi, – לְהֵיוֹת דְּבַר דְּבוּר עַל אַפְנֵיו – minden

⁹ Uo. 37:2. Vagyis ő lesz a megoldás Jákob dilemmájára.

¹⁰ Ovádjá 1:18.

¹¹ תּוֹלְדוֹת (*toldot*) szó szerint azt jelenti: „[valakinek] a gyermekei”. Ám ha ez így van, akkor miért csupán Józsefet említi az Írás. Rási a továbbiakban kifejti, hogy az אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב (*éle toldot Jáákov*) a Jákob ivadékaiknak Egyiptomba való leköltözésétől a Kánaán országába való megérkezésükig tartó hosszú vándorlásnak az okaira és hátterére utal. És ez az egész folyamat akkor kezdődött, amikor József tizenhét esztendő volt, és eladták a testvérei.

¹² Azaz Izrael földjére.

szóval a maga helyén.¹³ – **וּמִדְרַשׁ אֲגָדָה דּוֹרֵשׁ** – A midrás azonban [eltérően] értelmezi [ezt a szövegrészt]: – **תָּלָה הַכְּתוּב תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב בְּיוֹסֵף מִפְּנֵי כַּמָּה דְּבָרִים** – A Szentírás számos okból kifolyóan azonosítja Jákob gyermekeit Józseffel. – **אָחָת** – Előszőr: – **שָׁפַל עֲצָמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב** – Jákob egész célja – **לֹא עָבַד אֲצֵל לָבֵן** – azzal, hogy Lábánnak dolgozzon, – **אֶלָּא בְּרַחֵל** – kizárólag Ráchelben összpontosult. – **וְשִׁהָיָה זֵיו אֲקוּנִין שֶׁל** – **יֹסֵף דּוֹמָה לוֹ** – [Másodszor:] József arcvonásai [Jákobéira] emlékeztettek. – **וְכָל מָה** – [Ráadásul] minden, ami Jákobbal történt, – **אֲרַע לְיוֹסֵף** – [hasonlóan] megtörtént Józseffel is. – **זֶה נִשְׁטָם וְזֶה נִשְׁטָם** – Egyiket is gyűlölték, a másikat is gyűlölték; – **זֶה אָחִיו מִבְּקֵשׁ לְהָרוֹגוֹ** – az egyiket a fivére meg akarja ölni, – **וְזֶה אָחִיו** – és a másikat [is] meg akarják ölni a fivérei. – **וְכֵן הִרְבֵּה בְּבְרָאשִׁית רַבָּה** – Számos más magyarázat [is] olvasható a [Midrás] *Brésit rábában*.¹⁴

– **וְעוֹד נִדְרֵשׁ בּוֹ וַיֵּשֶׁב** – Egy másik midrási szövegmagyarázat: „És [Jákob] lakott.” – **בִּקֵּשׁ יַעֲקֹב לַיֵּשֶׁב בְּשִׁלְוָה** – Jákob arra vágyott [már], hogy nyugalomban élhessen, – **קָפַץ עָלָיו רְגוּזוֹ שֶׁל יוֹסֵף** – amikor [egyszeriben] rászakadtak József megpróbáltatásai. – **צַדִּיקִים מְבַקְשִׁים לַיֵּשֶׁב בְּשִׁלְוָה** – [Valahányszor] az igazak a nyugodt életet keresik, – **אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא** – az Örökkévaló azt kérdi: – **לֹא דַיִן לְצַדִּיקִים** – „Nem elég az igazaknak az, – **מָה שֶׁמִּתְקַן לָהֶם לְעוֹלָם הַבָּא** – ami az Eljövendő Világban vár rájuk, – **לַיֵּשֶׁב בְּשִׁלְוָה בְּעוֹלָם הַזֶּה** – hogy ebben a világban nyugalomban éljenek?”

וְהוּא נֶעַר – Mivel még fiatal volt.¹⁵ – **שִׁהָיָה עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה נְעוּרוֹת** – Gyermekes dolgokat csinált, – **מִתְקַן בְּשַׁעְרוֹ** – a haját fésülgette, – **מִמִּשְׁמַשׁ בְּעֵינָיו** – a szemét festette, – **כְּדֵי שִׁיְהִיָּה נְרָאָה יָפָה** – hogy csinos legyen a külseje.

אֶת בְּנֵי בִלְהָה – Bilhának [és Zilpának] fiai mellé. – **כְּלוּמַר** – Jelentése: – **רָגִיל לְפִי שִׁהָיָה אָחִיו מִבְּזִין אוֹתָן** – mivel fivérei¹⁶ lenézték őket,¹⁷ – **וְהוּא מְקַרְבֵּן – ׀** [József] azonban szoros kapcsolatot ápolt velük.

אֶת דְּבַתָּם רָעָה – rossz híreket [hozott] felőlük. – **כָּל רָעָה** – Minden helytelen cselekedetről, – **שִׁהָיָה רוֹאָה בְּאָחִיו בְּנֵי לָאָה** – amelyet fivéreinél, Lea fiainál látott, – **הָיָה מְגִיד לְאָבִיו** – beszámolt apjának: – **שִׁהָיָה אוֹכְלִין אֶבֶר מִן הַחַי** – [arról,] hogy élő állatok húsból ettek¹⁸ – **וּמִזְלִזְלִין בְּבְנֵי הַשְּׁפָחוֹת** – és, hogy azzal alázták a szolgálók fiait, –

¹³ Rási itt a *Példabeszédek* 25:11-ből kölcsönzi szavait.

¹⁴ 84:6.

¹⁵ Ha közli róla a Szentírás, hogy tizenhét éves volt, akkor ebből nem nyilvánvaló, hogy fiatal volt?

¹⁶ Lea fiai.

¹⁷ Mint a szolgáló alantass fiait.

¹⁸ Az **אֶבֶר מִן הַחַי** (*éver min hácháj*) egyike azon tilalmaknak, amelyek az emberiség egészére (tehát nem csupán a zsidókra) vonatkoznak. Lea fiai azonban valójában olyan levágott (tehát már halott) állatok húsból ettek, amelyeknek tagjai még görcsösen összerándultak. József ezekről tévesen azt hitte, hogy még élnek.

לְקָרוֹתָן עֲבָדִים – hogy szolgáknak nevezték őket – וַחֲשׂוּדִים עַל הָעֲרִיּוֹת – és, hogy gyaníthatóan erkölcsileg kifogásolható viszonyt ápoltak [idegen nőkkel].¹⁹ – וַיִּשְׁחָטוּ שְׁעִיר עִזִּים בְּמַכִּירְתּוֹ – Cserébe őt²⁰ is e három dolog sújtotta: – וְלֹא אָכְלוּהוּ חֵי – 1. Amikor eladták, „levágtak egy kecskebakot,”²¹ – és nem ették meg, amíg még élt.²² – וְעַל דָּבָה שְׁסָפֵר עֲלֵיהֶם – 2. A rágalomért, amellyel illette őket, – שְׁקֹרִינַן לְאַחֵיהֶם עֲבָדִים – miszerint fivéreiket szolgáknak nevezték, – לְעֶבֶד נִמְכַר יוֹסֵף – Józsefet eladták szolgának. – וְעַל הָעֲרִיּוֹת שְׁסָפֵר עֲלֵיהֶם – 3. A tiltott viszonyért, amit híresztelt róluk, – וַתֵּשֶׂא אֵשֶׁת אָדוֹנָיו וַגּוֹמֵר – „urának felesége szemet vetett [Józsefre], stb.”²³

דִּבְתָם – rossz híreket. – כָּל לְשׁוֹן דָּבָה – Valahányszor [a Szentírásban] a *dibá* szó szerepel, – פֶּרְלֵדִי”ץ בְּלַעַז – az [mindannyiszor] az ófrancia *parladiz*-nak [„pletykálni” felel meg]. – כָּל מָה שֶׁהִיא יָכוֹל לְדַבֵּר בְּהֶם רָעָה – Ami rosszat elmondhatott róluk, – הִיא מְסַפֵּר – azt el is mondott.

דָּבָה – dibá. – לְשׁוֹן – Ugyanazt jelenti, mint [a *dovév*] a – דּוֹכֵב שֶׁפְּתֵי יִשְׁנִים – „szóra bírja az alvók ajakát”²⁴ [szövegrészben].

וַיִּשְׂרְאֵל אֶהֱבֶה אֶת יוֹסֵף מִכָּל בְּנָיו כִּי בֶן זָקְנִים הוּא לוֹ, וַעֲשֵׂה לוֹ כְּתֻנֶּת פָּסִים. (בראשית לז, ג)

Izráel jobban szerette Józsefet, mint többi fiait, mert öregségének gyermeke volt és csináltatott neki egy tarka köntöst. (1Mózes 37:3.)

בֶּן זָקְנִים – öregségének gyermeke.²⁵ – 1. Mert [Jákob] שְׁנוּלֵד לוֹ לַעֲת זָקְנָתוֹ – öregkorában született.²⁶ – 2. Onkelosz úgy fordítja: „[József] bölcs gyermeke volt [Jákobnak],”²⁷ – וַעֲבָר – [mert] mindazt, amit [Jákob] megtanult Sémtől és Évertől, – מְסֵר לוֹ – azt átadta neki,

¹⁹ Ezt József arra a tényre alapozta, hogy fivéreinek voltak nőkkel kötött üzleti ügyeik.

²⁰ Azaz Józsefet.

²¹ „... és bemártották [József] köntösét a [kecske] vérébe,” hogy úgy tűnjön, mintha vadállatok tépték szét a fiút (31. vers).

²² Ily módon jelképesen demonstrálva, hogy József *éver min hácháj*-ra vonatkozó vádjá hamis volt.

²³ Lentebb 39:7. Potifár felesége igazságtalanul megrágalmazta Józsefet, hogy el akarta őt csábítani, mire Józsefet tömlöcbe vetették.

²⁴ *Énekek éneke* 7:10.

²⁵ Három magyarázat következik arra, hogy miért nevezi a Szentírás Józsefet *בֶּן זָקְנִים* (*ben zkunim*)-nak.

²⁶ *בֶּן זָקְנִים* (*zkunim*) a *זָקֵן* (*zákén*) [öreg] szóból.

²⁷ *A זָקֵן* (*zákén*) itt egy szóösszevonásból származik: *זֶה שֶׁקָּנָה חֻכְמָה* (*ze sekáná chochmá*) – valaki, aki bölcsességre tett szert (*Kidusin* 32b.).

[Józsefnek]. – דְּבַר אֶחָד – 3. Egy másik magyarázat: – שְׁהֵיָה זֵיו אֶקוּנִין שְׁלוֹ – Hogy [József] arcvonásai²⁸ – דּוּמָה לוֹ – ugyanolyanok voltak, mint [Jákobéi].

פְּסִים – tarka. – לְשׁוֹן כְּלֵי מַלְתָּ – Ez a kifejezés finom gyapjúruhát jelent, – כְּמוֹ תְּהַכְלֵת – akár [a kárpász] a „Fehér vászon- és kék bíbor gyapjúszőttetek”²⁹ [szövegrészben] – וּכְמוֹ כְּתוּנַת פְּסִים – és akár [a pászim] a *ktionet hápászim* [szókapcsolatban, amely] – דְּתִמְרָא וְאַמְנוֹן – Támárral és Ámnonnal kapcsolatban kerül említésre.³⁰ – וּמִדְרַשׁ אֲגָדָה – Egy midrási magyarázat [szerint pedig a *pászim*] – עַל צְרוּתֵי – [József] sorscsapásaira utal; – שְׁנִמְכַר לְפּוֹטִיפָר – arra, hogy eladták Potifárnak, – וְלִסְוֹחְרִים – kereskedőknek, – וְלִישְׁמַעֲאֵלִים – araboknak – וְלִמְדִינִים – és midjánitáknak.³¹

וַיֵּרְאוּ אֶחָיו כִּי אֶתוֹ אָהַב אֲבֵיהֶם מִכָּל אֶחָיו וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ, וְלֹא יָכְלוּ דְבַרוּ לְשָׁלֹם. (בראשית לז, ה)

Mikor testvérei látták, hogy atyjuk őt jobban szereti, mint többi testvéreit, meggyűlöltek, és nem tudtak vele barátságosan beszélni. (1Mózes 37:4.)

...nem tudtak vele barátságosan beszélni. – מִתּוֹךְ – וְלֹא יָכְלוּ דְבַרוּ לְשָׁלֹם – Beccmérésük [egyben] dicséretük, – הִיָּסְרוּ אֶת דְּבָרָם – hisz [azt látjuk ebből, hogy nem voltak képmutatók] nem mondtak valamit úgy – וְאֶתְּ – בְּלִב – hogy [közben] szívük mélyén mást [gondoltak].

...vele... beszélni. – לְדַבֵּר עִמּוֹ – [A *dáburo* itt nem a *diburo*, aminek jelentése „beszéde”, hanem] *lödáber imo* – „beszélni vele”.

וַיִּחַלְמוּ יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגִּד לְאֶחָיו, וַיּוֹסְפוּ עוֹד שִׁנְאָה אֹתוֹ. (בראשית לז, ה)

És József álmot álmodott és elmondta testvéreinek; ekkor még inkább gyűlöltek. (1Mózes 37:5.)

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם, שְׁמַעוּ נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלַמְתִּי. (בראשית לז, ו)

És szólt hozzájuk: „Halljátok csak azt az álmot, amelyet álmodtam. (1Mózes 37:6.)

²⁸ Itt a יָקָן (*zákén*) szó a זֵיו אֶקוּנִין (*ziv ikunin*) [„arcvonások”] szavak összevonásából ered.

²⁹ *Eszter* 1:6.

³⁰ *2Sámuel* 13:18.

³¹ A פְּסִים (*pászim*) négy betűje פּוֹטִיפָר (*Potifár*), סּוֹחְרִים (*szochrim*), יִשְׁמַעֲאֵלִים (*Jismöelim*) és מְדִינִים (*Midjánim*) szavaknak felel meg.

וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְמִים אֲלֵמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֲלֵמְתִי וְגַם נִצְבָּה, וְהִנֵּה תִסְבְּינָה אֲלֵמְתִיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוּיֶן לְאֵלֵמְתִי. (בראשית לז, ז)

Mi kévéket kötöttünk a mezőn, és íme fölkelt az én kévéem és meg is állt, a ti kévéitek pedig körülvették és leborultak az én kévéem előtt”. (1Mózes 37:7.)

מְאַלְמִים אֲלֵמִים – kévéket kötöttünk. – כְּתִרְגוּמוֹ מְאַסְרִין אֶסְרִין – [Úgy értendő,] ahogy Onkelosz fordítja: „*möászrin eszarin*” – עֶסְרִין – kévéket. – וְכֵן נוֹשֵׂא אֲלֵמְתִיו – Hasonlóan: „ha kévéit hozza.”³² – וְכִמּוּהוּ בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה – Hasonlót [találunk] a Misna nyelvében: – וְהֵאֲלָמוֹת נוֹטֵל וּמְכַרִּיז – „És [ami] a kévéket [illeti, amelyeket talált:] vegye el [azokat] és jelentse be.”³³

קָמָה אֲלֵמְתִי – fölkelt az én kévéem.³⁴ – נִקְפָּה – [kámá azt jelenti:] fölegyenesedett.

וְגַם נִצְבָּה – és meg is állt. – לְעֵמוֹד עַל עֲמֻדָה בְּזַקִּיפָה – [Jelentése:] megingathatatlanul egyenesen állni.

וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הַמְּלֶךְ תְּמַלֵּךְ עָלֵינוּ אִם מְשׁוּל תְּמַשֵּׁל בָּנוּ, וַיֹּסְפוּ עוֹד שֵׁנָא אֲתוּ עַל חֲלֵמְתִיו וְעַל דְּבָרָיו. (בראשית לז, ח)

Erre azt mondták neki testvérei: „Igazán, király akarsz lenni felettünk, vagy uralkodni akarsz rajtunk?” Ekkor még inkább gyűlölték álmiaiért és beszédeiért. (1Mózes 37:8.)

וְעַל דְּבָרָיו – és beszédeiért.³⁵ – עַל דְּבַתָּם רָעָה – [Jelentése:] azokért a róluk szóló „rossz hírekért,” – שֶׁהָיָה מְבִיא לְאַבְיָהֶם – amelyeket atyjuknak vitt.

וַיַּחְלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר אֲתוּ לְאֶחָיו, וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלֵמְתִי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשָּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עֶשֶׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוּיִים לִי. (בראשית לז, ט)

³² Zsoltárok 126:6.

³³ Bává möciá 22b. Noha az idézet passzus a Talmudban található és nem a Misnában, Rási gyakran alkalmazza ezt a kifejezést a nem-misnai (hanem például talmudi vagy midrási) forrásokból vett idézetekre.

³⁴ Mi a különbség a קָמָה (kámá) és a נִצְבָּה (nicává) között?

³⁵ Náchmanidész úgy értelmezi az *עַל דְּבָרָיו* (*ál döváráv*)-ot mint „beszédeiért/szavaiért,” amelyekkel beszámolt fivéreinek álmairól. Gyűlölték őt álmiaiért, mert ez szerintük azt mutatta, hogy nyilván ébren is ilyesmiken járnak a gondolatai. Gyűlölték Józsefet azért is, mert elegendő hitelt adott az álmainak ahhoz, hogy úgy érezze, mindenképpen be kell számolnia róluk testvéreinek. Rási azonban más véleményen van.

Ezután még egy másik álmot álmodott és elbeszélte azt is testvéreinek, és így szólt: „Íme, még egy álmot álmodtam; a nap, a hold és tizenegy csillag leborul előttem”. (1Mózes 37:9.)

וַיְסַפֵּר אֶל אָבִיו וְאֶל אָחָיו וַיִּגְעַר בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מַה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתָּ, הֲבֹא נְבוֹא
אֲנִי וְאִמִּי וְאֶחָיִךְ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אַרְצָה. (בראשית לז, י)

És elbeszélte ezt atyjának és testvéreinek, de atyja megdorgálta, azt mondván neki: „Micsoda álm ez, amelyet álmodtál? Vajon elmenjünk-e én, anyád és testvéreid, hogy földre boruljunk előtted”. (1Mózes 37:10.)

וַיְסַפֵּר אֶל אָבִיו וְאֶל אָחָיו – **És elbeszélte ezt atyjának és testvéreinek.**³⁶ –
חֲזַר וְסִפְרוּ לְאָבִיו בְּפָנֵיהֶם – Miután beszélt róla testvéreinek, –
לְאַחַר שֶׁסִּפֵּר אוֹתוֹ – újramesélte [az egészet] atyjuknak az ő jelenlétükben.

וַיִּגְעַר בּוֹ – **megdorgálta.** – לְפִי שֶׁהָיָה מִטִּיל שְׂנְאָה עָלָיו – Mert [ezzel] gyűlöletet idézett magára.

וְהֵלֵא אִמִּי כִּכָּר מִתָּה – „De hát nem halt-e már meg édesanyád?” – וְהוּא לֹא הָיָה יוֹדֵעַ – [Jákok] azonban nem tudta, – שֶׁהִדְבָּרִים –
שֶׁגִּדְּלָתוֹ כְּאִמּוֹ – aki anyjaként nevelte fel [Józsefet]. – מִגִּיעֵינָ לְבִלְהָה –
וְרַבּוֹתֵינוּ לְמַדּוֹ מִכָּאֵן – Bölcseink mindazonáltal innét tanulták meg,³⁷ – שֶׁאֵין חֲלוֹם בְּלֹא דְבָרִים בְּטִלִּים – minden álomban vannak értelmetlen dolgok [is]. – וַיַּעֲקֹב נִתְכַּוֵּן –
וַיִּשְׁאַל יִקְנָאוֹהוּ – Jákobnak azonban, [azzal, hogy azt kérdezte: „Vajon elmenjünk-e?”], az volt a szándéka, –
לְהוֹצִיא הַדְּבָר מִלֵּב בְּנָיו – hogy kitörölje fiai gondolataiból ezt a dolgot, –
שֶׁלֹּא יִקְנָאוּהוּ – hogy ne féltékenykedjenek rá, [Józsefre]. – לְכָךְ אָמַר לוֹ –
וְהוּא יֹאמֵר – Ezért mondta neki: „Vajon elmenjünk-e, stb.”, – כִּשְׁם שֶׁאֵי אֶפְשָׁר –
בְּאִמִּי – [azt fejezve ki ezzel, hogy] „Amiképpen lehetetlenség [ez a te álmod] édesanyád vonatkozásában, –
כִּף הַשְּׁאָר הוּא בְּטִל – ugyanúgy [az álom] többi része [is] értelmetlenség.”

וַיִּקְנָאוּ בּוֹ אָחָיו, וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדְּבָר. (בראשית לז, יא)

És testvérei irigykedtek reá, de atyja emlékezetében tartotta a dolgot. (1Mózes 37:11.)

וְהָיָה מִמֵּתִין וּמִצְפָּה – **emlékezetében tartotta a dolgot.** – שֶׁמַּר אֶת הַדְּבָר –
וְכֵן שׁוֹמֵר אֲמוּנִים – [Azaz] várta, – מִתִּי יְבוֹא – hogy mikor fog valóra válni. –

³⁶ De hát a 9. vers már említette, hogy „elbeszélte azt is testvéreinek”!

³⁷ Vagyis onnét, hogy az álom azt jelezte, hogy Ráchel is elmegy majd leborulni József előtt.

Hasonlóan: „[Az igaz nép,] mely hűséges marad,”³⁸ – וְכֵן לֹא תִשְׁמַר עַל חֲטָאתַי – valamint „lo tismor vétkemet,”³⁹ – לֹא תִמְתִּיחַ – [jelentése:] ne várj.

וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו, לְרַעוּת אֶת צֵאן אַבְיָהֶם בְּשָׂכָם. (בראשית לז, יב)

Ezután elmentek testvérei, hogy legeltessék atyjuk juhait Schemben.
(1Mózes 37:12.)

לְרַעוּת אֶת צֵאן – hogy legeltessék [atyjuk] juhait. – Pontok vannak az *et* szó fölött, – נִקְוֶה עַל אֶת – [jelezve,] hogy csupán azért mentek el, hogy magukat „legeltessék.”⁴⁰

וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף הֲלוֹא אַחֲדֶיךָ רַעִים בְּשָׂכָם לְכָה וְאַשְׁלַחְךָ אֵלֵיהֶם, וַיֹּאמֶר לוֹ הַגְּנִי.
(בראשית לז, יג)

És szólt Izráel Józsefhez: „Nemde, testvéreid Schemben legeltetnek? Jer, hadd küldjelek el hozzájuk”. És ő mondta: „Itt vagyok”. (1Mózes 37:13.)

„Itt vagyok”.⁴¹ – לְשׁוֹן עֲנוּה וּזְרִיזוּת – A kifejezés alázatról és készségességről tanúskodik. – נִזְדָּרָו לְמַצּוֹת אָבִיו – [József] kész volt teljesíteni apja utasítását, – וְאָף עַל פִּי שְׁהִיָּה יוֹדֵעַ בְּאַחֲרָיו שְׁשׁוֹנְאִין אוֹתוֹ – jóllehet tudta, hogy bátyjai gyűlölik őt.

וַיֹּאמֶר לוֹ לָךְ נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אַחֲדֶיךָ וְאֶת שְׁלוֹם הַצֹּאן וְהַשְּׂבָנִי דָּבָר, וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֵא שְׂכָמָה. (בראשית לז, יד)

És szólt hozzá: „Menj csak, nézd meg, jól vannak-e testvéreid és jól vannak-e a juhok, és hozz nekem hírt”. És elküldte őt Hebron völgyéből, és ő elérkezett Schembe. (1Mózes 37:14.)

...Hebron völgyéből... – וְהֵלֵא חֶבְרוֹן בְּהָר – De hát Hebron nem hegytetőre [épült], – שְׁנֹאֲמַר – mint írva van:⁴² – וַיַּעֲלוּ בְּנֵיב – „Fölmentek a déli vidéken – וַיָּבֵא עַד חֶבְרוֹן – és eljutottak Hebronig?”⁴³ – אֶלֵא – [A „völgy (vagy

³⁸ Jesájá 26:2.

³⁹ Jób 14:16.

⁴⁰ Vagyis noha Jákobnak azt mondták, hogy a juhokat mennek legeltetni, valójában azért mentek, hogy étellel és itallal tömjék tele magukat. Ez pedig öccsük eladásának jóval súlyosabb vétkéhez vezetett.

⁴¹ E válasz nyilvánvalóan nem József hollétére utal, hiszen Jákob már beszélt hozzá.

⁴² 4Mózes 13:22.

⁴³ Akkor hát miért állítja az Írás, hogy Jákob elküldte Józsefet Hebron völgyéből?

mélység)” itt] valójában – מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בקברון – a Hebronban eltemetett igaz embernek (Ábrahámnak) a mélyről jövő buzdítására utal⁴⁴. – לקיים מה – שְׁנַאֲמַר לְאַבְרָהָם – Beteljesítendő azt, ami Ábrahámnak kijelentetett – בין הכתרים – a Kettévágott Részek [mellett kötött] Szövetség: – כִּי גַר יְהִיָּה וְרָעַף – „Hogy idegen lesz a te magzatod.”⁴⁵

מקום מוכן לפרענות – **...és ő elérkezett Schembe.** – Ez olyan hely, amely csalogatta a szerencsétlenségeket. – שם קלקלו השבטים – Itt vétkeztek a Törzsek [amikor eladták Józsefet]. – שם ענו את דינה – Itt erőszakolták meg Dinát.⁴⁶ – שם נחלקה מלכות בית דוד – Itt vált ketté Dávid házának királysága, – שְׁנַאֲמַר – mint írva van: – „És Rechávám elment Schembe...”⁴⁷

וּמִצְאָהוּ אִישׁ וְהֵנָּה תַעֲבָה בְּשׂוּדָה, וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לְאֹמֵר מַה תְּבַקֵּשׁ. (בראשית לז, טו)

Ott találta őt egy ember, amint a mezőn tévelygett, és kérdezte az ember mondván: „Mit keresel?” (1Mózes 37:15.)

וּמִצְאָהוּ אִישׁ – **Ott találta őt egy ember.** – זֶה גַבְרִיאֵל – Ez Gávriél [arkangyalra] utal, – שְׁנַאֲמַר וְהָאִישׁ גַּבְרִיאֵל – amint írva van: „Gábriel, az a férfi.”⁴⁸

וַיֹּאמֶר אֶת אַחִי אֲנֹכִי מִבְּקֶשׁ, הַגִּידָה נָא לִי אֵיפֹה הֵם רְעִים. (בראשית לז, טז)

És ő mondta: „Testvéreimet keresem, mondd meg, kérlek, hol legeltetnek?” (1Mózes 37:16.)

וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נִסְעוּ מִזֶּה כִּי שְׂמֵעֹתִי אֲמָרִים גְּלָכָה דִּתְיִנָּה, וַיִּלְךְ יוֹסֵף אַחֵר אַחֵר וַיִּמְצָאֵם בְּדֹתָן. (בראשית לז, יז)

És szólt az ember: „Elmentek innen, mert hallottam, hogy mondták: Menjünk Dótánba”. És József felment testvérei után, és megtalálta őket Dótánban. (1Mózes 37:17.)

מִן הָאֲחִוָּה – **Elmentek innen.** – הִסְיֵעוּ עֲצָמָן – Eltávolodtak⁴⁹ – a testvériség [érzés]től.

⁴⁴ Vagyis az ő észrevétlen hatására engedte Jákob Józsefet ebbe a veszélyes szituációba, azért, hogy elinduljon az a folyamat, amelynek következménye lesz az egyiptomi számkivetettség.

⁴⁵ 1Mózes 15:13.

⁴⁶ Uo. 34.

⁴⁷ 2Kránikák 10:1. Márpedig Rechávám volt az első a szakadár királyok közül.

⁴⁸ Dániel 9:21.

⁴⁹ Szó szerint: „eltávolították magukat”.

לְבַקֵּשׁ לְךָ נִכְלֵי דָתוֹת – „Menjünk Dótánba.” – גַּלְכָּה דִתְנִינָה – találjanak arra, – וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ – שְׂמִימִיתוּךָ בָּהֶם – how megölhessenek téged.⁵⁰ – Am az egyszerű jelentés szerint – שֵׁם מְקוֹם הוּא – ez egy hely neve, – וְאִין מְקַרָּא יוֹצֵא מִיַּדִּי – és a Szentírás nem tér el a [vers] egyszerű jelentésétől.⁵¹

וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ מֵרָחֵק, וּבְטָרֵם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ. (בראשית לו, יח)

Mikor meglátták távolról, még mielőtt közelükbe ért, összeesküdtek ellene, hogy megölik. (1Mózes 37:18.)

וַיִּתְנַכְּלוּ – összeesküdtek. – גַּתְמָלְאוּ נִכְלִים וְעַרְמוּמִיּוֹת – Ármánykodás és fortély töltötte el őket.

אֹתוֹ – **ellene.** – כְּמוֹ אֹתוֹ – [Az *oto*] hasonló ahhoz, hogy *ito* [„vele”], – עָמוּ – [amely ugyanaz, mint az] *imo*, – כְּלוּמַר אֱלִיוֹ – mintha csak azt mondanánk: *éláv* [„felé”].⁵²

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו, הֲנֵה בַעַל הַחֲלֻמוֹת הַלְזָה בָּא. (בראשית לו, יט)

És szóltak egymáshoz: „Íme ott jön ez az álmodozó. (1Mózes 37:19.)

וַעֲפָה לָכֵן וַנְּהַרְגֵהוּ וַנִּשְׁלַכְהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת וְאָמְרָנוּ חַיָּה רָעָה אֲכָלְתָּהוּ, וַנִּרְאָה מֶה יִהְיֶה חֲלֻמָּתוֹ. (בראשית לו, כ)

Most pedig jertek, öljük meg, és dobjuk be valamelyik gödörbe, és azután azt mondjuk, hogy egy vadállat ette meg. Majd meglátjuk, mi lesz az álmaiból.” (1Mózes 37:20.)

אָמַר רַבִּי – „Majd meglátjuk, mi lesz az álmaiból.” – וַנִּרְאָה מֶה יִהְיֶה חֲלֻמָּתוֹ – Jichák rabbi azt mondta: – מְקַרָּא זֶה אוֹמֵר דְּרִשְׁנֵי – Ez a vers azt mondja: „Értelmezz engem!” [mivel egyszerű értelme nincsen. Az értelmezés pedig a

⁵⁰ Rási itt a korábbiakhoz hasonló mederben folytatja értelmezését. Az angyal azt mondta Józsefnek: „Eltávolították magukat a testvériség érzésétől, mert hallottam, amikor azt mondták: »Menjünk és találjunk jogos ürügyet arra, hogy megölhessük őt.«”

⁵¹ Azaz még az első értelmezés szerint – amikor az angyal tudatta Józseffel, hogy bátyjai azt mondták, „Menjünk Dótánba” – sem közvetlenül informálta Józsefet az ellene folyó konspirációról. Szavait szó szerint kellett érteni. Bátyjai szándékának üzenete a mondat értelmének egy mélyebb rétege.

⁵² Az *אוֹתוֹ* (*oto*) közvetlen tárgy, és a *וַיִּתְנַכְּלוּ* (*vájitnáklu*), lévén visszaható ige, nem vonzhat közvetlen tárgyat. Rási ezért úgy magyarázza az *אוֹתוֹ* (*oto*) szót, mint ami azt jelenti: „ellene”. Ezt pedig a következőképpen vezeti le: az *אוֹתוֹ* (*oto*) úgy s olvasható, hogy *אוֹתוֹ* (*ito*), ami azt jelenti, hogy *עָמוּ* (*imo*) – vele; az *עָמוּ* (*imo*) viszont azt is jelentheti, hogy *אֱלִיוֹ* (*éláv*) – felé.

következő:] – רוח הקדש אומרת כן – Az Isteni Szellem mondja ezt. – הם אומרים נהרגהו – Ők (a fivérek) azt mondják: „Öljük meg!”, – והכתוב מסים – ám a vers [az Isteni Szellem szavaival] így fejeződik be: – ונראה מה יהיו חלומותיו – „Majd meglátjuk, mi lesz álmaiból,” – נראה דבר מי יקום – [Mintha csak azt mondaná:] majd meglátjuk, kinek a szavai teljeseznek be, – אם שלכם או שלי – a tiétek vagy az Enyém? – ואי – והנראה – Lehetetlen, hogy ők [a fivérek] mondták volna azt, hogy – ונראה מה יהיו חלומותיו – „Majd meglátjuk, mi lesz álmaiból,” – מפנין שיהרגוהו – hiszen, ha megölik, – בטלו חלומותיו – az álmai értelmüket veszítik.⁵³

וישמע ראובן ויצלהו מידם, ויאמר לא נכנו נפש. (בראשית לז, כא)

És Reuvén hallotta ezt, kiszabadította őt kezükből, szólván: „Ne vegyük el az életét”. (1Mózes 37:21.)

– „Ne vegyük el az életét.” – מכת נפש – [A nefes úgy magyarázandó, mint]: *mákát nefes* [„egy ütés a léleknek”], – זו היא מיתה – ami az ölésre utal.

ויאמר אלהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אתו אל הבור הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו בו, למען הציל אתו מידם להשיבו אל אביו. (בראשית לז, כב)

Azt mondta nekik Reuvén: „Ne ontsatok vért, dobjátok be ebbe a gödörbe a pusztában, de kezet ne emeljetek ellene” – hogy megmentse őt kezükből és visszavigye atyjához. (1Mózes 37:22.)

– **hogy megmentse őt.** – מעידה על ראובן – A Isteni Szellem tanúskodik Reuvénnel kapcsolatban, – שלא אמר זאת אלא להציל אותו – hogy ezt csupán azért mondta, hogy megmentse őt, – שייבא הוא ויעלנו משם – hogy [később] visszajöhessen és kimenthesse onnét. – אמר – Azt gondolta magában: – אני בכור – „Én vagyok az elsőszülött, – וגדול שבכלן – és mindnyájuk közül a legidősebb; – לא – [bármilyen is történik] engem fognak vádolni.”

ויהי כאשר בא יוסף אל אחיו, ויפשטו את יוסף את כתנתו את כתנת הפסים אשר עליו. (בראשית לז, כג)

És történt, hogy midőn József testvéreihez érkezett, lehúzták Józsefről köntösét, a tarka köntöst, amely rajta volt. (1Mózes 37:23.)

– **köntösét.** – זה חלוק – [A *ktionet*] egyfajta ing.

⁵³ Náchmánidész mindazonáltal úgy magyarázza, hogy ezt a „Majd meglátjuk, mi lesz álmaiból”-t a fivérek mondják ugyan, de gúnyolódó, szarkasztikus modorban.

אֵת כְּתַנַּת הַפְּסִים – a tarka köntöst. – היא שְׁהוֹסִיף לוֹ אָבִיו – Ez egy plusz, [az előbb említettől különböző köntös,] amelyet atyja adott neki, – יוֹתֵר עַל אָחִיו – azon felül, amit bátyjai kaptak.

וַיִּקְחֵהוּ וַיִּשְׁלַכְהוּ אֹתוֹ הַבְּרָה, וְהַבּוֹר רָק אֵין בוֹ מַיִם. (בראשית לז, כד)

Fogták őt és bedobták a gödörbe; a gödör üres volt, nem volt benne víz.
(1Mózes 37:24.)

מִמְשַׁמֵּעַ – a gödör üres volt, nem volt benne víz. – אֵינִי יוֹדֵעַ שְׁאֵין בוֹ מַיִם – nem tudom-e, hogy nem volt benne víz? – אֵינִי יוֹדֵעַ שְׁאֵין בוֹ מַיִם – [Akkor hát] mit tanít az, hogy „nem volt benne víz”? – אֵין בוֹ – [Azt tanítja, hogy] nem volt benne víz, – אֲבָל נְחָשִׁים וְעַקְרָבִים יֵשׁ בוֹ – viszont *voltak* benne kígyók és skorpiók.

וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכֹל לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיֵּרְאוּ וְהִנֵּה אֶרֶצַת יִשְׁמַעְאֵלִים בְּאֶה מִגְּלָעַד, וּגְמָלֵיהֶם נִשְׂאִים נֹכַחַת וְצָרִי וְלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרָיִמָה. (בראשית לז, כה)

Ezután leültek enni és amikor fölemelték szemüket, látták, hogy izmaelita karaván jön Gileádból, tevéik fűszert, balzsamot és ladánumot visznek és mennek, hogy Egyiptomba szállítsák. (1Mózes 37:25.)

אֶרֶצַת – karaván. – כְּתַרְגוּמוֹ שִׁירַת – [Úgy értendő,] ahogyan Onkelosz fordítja: „Egy [ebből és ebből] álló karaván.” – עַל שֵׁם הוֹלְכֵי אֶרֶץ – [A karavánt azért nevezik *orchá*-nak], mert azokból [áll össze], akik az úton [*orách*] utaznak.

תֵּוֵעִים [fűszert, balzsamot és ladánumot] visznek. – וּגְמָלֵיהֶם נִשְׂאִים וְגוֹמֵר – להודיע מתן – לְמָה פָּרְסָם הַכְּתוּב אֵת מִשְׁאֵם – Miért közli a Szentírás, hogy mit vittek? – שְׁאֵין דְּרַכָּן שֶׁל עֲרַבִּים – Hogy tudassa velünk az igazak jutalmát. – אֶלֶּא נִפְטָ וְעֵטְרָן – Mert az arabok rendszerint nem szállítanak egyebet, mint – שְׁרִיקָן וְעֵטְרָן – petróleumot és gyantát, amelyek rossz szagúak. – וְלִזָּה נִזְדַּמְנוּ – Ám ennek, [azaz Józsefnek] érdekében úgy történt, – בְּשָׂמִים – [hogy] jó illatú fűszerekből [állt a karaván szállítmánya], – שְׁלֹא יִזְק מֵרִיחַ רַע – hogy ne sértse [József orrát] a rossz szag.

נֹכַחַת – fűszert. – כָּל כְּנוּסֵי הַרְבֵּה קְרוּי נֹכַחַת – Bármilyen többféle fűszerből álló gyűjteményt *nöchot*-nak neveznek. – וְכֵן וַיִּרְאֵם אֵת כָּל בַּיִת נֹכַחַת – Hasonlóan: „azután megmutatta nekik egész fűszerházát,⁵⁴ [ahol a *nöchoto*] azt a helyet [jelenti], ahol a fűszereket keverik. – וַאֲוִנְקָלוּס תִּרְגַּם לְשׁוֹן שְׁעוּהָ – Onkelosz mindazonáltal viaszak fordítja.

⁵⁴ 2Királyok 20:13.

וּצְרִי – balsamot. – שְׁרַף הַנוּטָף מֵעֵצֵי הַקָּטָף – Ez egy a balsamfából csepegő nedv, – וְהוּא נָטָף – [ugyanaz, mint] a *nátáf*⁵⁵, – הַנְּמִנָה – amely fel van sorolva – עַם סִמְנֵי הַקְּטֹרֶת – [a Szentély] füstölőszerének fűszerei között.

וְלֹט – és ladánumot. – לֹטָם שְׁמוֹ בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה – A misnai héberben ezt *lotem*-nak nevezik.⁵⁶ – וְרַבּוּתֵינוּ פָּרְשׁוּ שֶׁרֶשׁ עֵשֶׂב – Bölcseink úgy magyarázták, hogy ez egy lágyszárú növény gyökere, – וְשְׁמוֹ אִשְׁטוּרוּזִיא – a neve [ófranciául] *aristolochia*. – בְּמִסְכַּת נִדָּה – [Említve van ez] a *Nidá* traktátusban⁵⁷.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל אָחִיו, מַה בָּצַע כִּי נִהְיָ אֶת אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת דָּמוֹ. (בראשית לז, כו)

És szólt Jehuda testvéreihez: „Mi haszna, ha megöljük testvérünket és eltitkoljuk vérét? (1Mózes 37:26.)

מַה בָּצַע – Mi haszna? – מִמָּוֶן כְּתִרְגוּמוֹ – Miféle anyagi [haszna]?, ahogyan Onkelosz fordítja.

וְכִסִּינוּ אֶת דָּמוֹ – és eltitkoljuk vérét. – וְנִצְעֵלִים אֶת מִיתָתוֹ – [Jelentése:] és eltitkoljuk halálát.

לְכוּ וְנִמְכְּרֵנוּ לְיִשְׁמַעְאֵלִים וְיִדְנּוּ אֵל תְּהִי בּוֹ כִּי אָחִינוּ בְּשָׂרֵנוּ הוּא, וַיִּשְׁמְעוּ אָחִיו. (בראשית לז, כז)

Jertek, adjuk el az izmaelitáknak, de kezünk ne érje, mert testvérünk, saját húsunk ő”. És testvérei hallgattak reá. (1Mózes 37:27.)

וַיִּשְׁמְעוּ – hallgattak [reá]. – וְקִבְּלוּ מִנֶּיהָ – [Jelentése:] egyetértettek vele. – וְכָל יְשִׁיבֵי הַדְּבָרִים – Valahányszor a *smiá* egyetértés értelemben szerepel, – כְּגוֹן זֶה – amiképpen itt is, – וַיִּגְוֹן וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו – valamint a „Jákov engedelmeskedett atyjának”⁵⁸ – נִעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע – [vagy] a „megtesszük és híven meghallgatjuk”⁵⁹ [szövegrészekben], – מִתְרַגְּמִים וְקָבַל – Onkelosz a *nökábél* [kifejezéssel] fordítja. – וְכָל שֶׁהִיא שְׁמִיעַת הָאָזֶן – Ám valahányszor [a *smiá*] füllel való hallásra utal, – כְּגוֹן וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים מִתְּהִלָּה בְּגֵן – mint például az „És meghallották az Örökkévaló Isten hangját, mikor [hús alkonyatkor] a kertben járt”⁶⁰ – וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל – [vagy az] „És Rebeka hallotta”⁶¹ – וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל – [vagy az] „és

⁵⁵ 2Mózes 30:34.

⁵⁶ *Sviit* 7:6.

⁵⁷ 8a.

⁵⁸ Fentebb 28:7.

⁵⁹ 2Mózes 24:7.

⁶⁰ Fentebb 3:8.

⁶¹ *Uo.* 27:5.

meghallotta ezt Izráel”⁶² – שְׁמַעְתִּי אֶת הַלְנוֹת – [vagy a] „Hallottam [Izráel fiainak] zúgolódását”⁶³ [szövegrészekben], – כָּלֵן מְתַרְגֵּם – ezeket Onkelosz mind úgy fordítja: – וּשְׁמָעוּ, וּשְׁמַעַת, וּשְׁמִיעַ קְדָמִי – meghallották, hallotta, meghallotta, hallottam.

וַיַּעֲבְרוּ אֲנָשִׁים מְדִינִים סְחָרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמַעֲאֵלִים
בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף, וַיְבִיאוּ אֶת יוֹסֵף מִצְרָיִמָּה. (בראשית לז, כח)

És arra haladtak mindjánita emberek, kereskedők; kihúzták és felhozták Józsefet a gödörből és eladták Józsefet az izmaelitáknak húsz ezüstért; ezek pedig elvitték Józsefet Egyiptomba. (1Mózes 37:28.)

וַיַּעֲבְרוּ אֲנָשִׁים מְדִינִים – És arra haladtak mindjánita emberek, kereskedők. – זו היא שִׁירָה אַחֶרֶת – Ez egy másik karaván volt. – וְהוֹדִיעַ הַכְּתוּב – Ez a vers mutatja, – שְׁנַמְכַר פְּעָמִים הַרְבֵּה – hogy [Józsefet] többször is eladták.

וַיִּמְשְׁכוּ – kihúzták. – בְּנֵי יַעֲקֹב אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר – Jákob fiai [kihúzták] Józsefet a gödörből – וְהִישְׁמַעֲאֵלִים לַמְדִינִים – és eladták az araboknak; – וְהִישְׁמַעֲאֵלִים לַמְדִינִים – az arabok a midjánitáknak, – וְהִמְדִינִים לַמְצָרִים – a midjániták pedig az egyiptomiaknak.

וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר וְהֵנָּה אֵין יוֹסֵף בְּבוֹר, וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו. (בראשית לז, כט)

És Reuvén visszatért a gödörhöz, és íme József nem volt a gödörben, és ő megszaggatta ruháit. (1Mózes 37:29.)

וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן – ...Reuvén visszatért... – וּבְמִכְיָרְתוֹ לֹא הָיָה שָׁם – Ó [Reuvén] nem volt jelen akkor, amikor [Józsefet] eladták, – שְׁהֵגִיעַ יוֹמוֹ לַיְלֵף – mert épp az ő napja [sora] volt, hogy elmenjen – וּלְשֹׁמֵשׂ אֶת אָבִיו – és gondoskodjon apjáról. – דָּבַר אַחֶר – Egy másik magyarázat: – עָסוּק הָיָה בְּשִׁקּוֹ וּבְתַעֲנִיתוֹ – [Azért volt elfoglalva, mert éppen bűnéért vezekelt,] zsákruhát öltött és böjtölt, – עַל שֶׁבִלְבָּל יְצוּעֵי אָבִיו – amiért megbolygatta atyja fekhelyét.⁶⁴

וַיֵּשֶׁב אֶל אָחִיו וַיֹּאמֶר, הֲיֵלֵד אֵינְנוּ וְאֵנִי אֵנָּה אֲנִי בָּא. (בראשית לז, לו)

És visszatért testvéreihez és szólt: „A gyermek nincs meg, és én most hova legyek?” (1Mózes 37:30.)

וַיֵּשֶׁב אֶל אָחִיו וַיֹּאמֶר, הֲיֵלֵד אֵינְנוּ וְאֵנִי אֵנָּה אֲנִי בָּא – [Azaz] hová menekülhetek atyám fájdalma elől?

וַיִּקְחוּ אֶת כְּתָנֶת יוֹסֵף, וַיִּשְׁחָטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכְּתָנֶת בְּדָם. (בראשית לז, לא)

⁶² Uo. 35:22.

⁶³ 2Mózes 16:12.

⁶⁴ Lásd 1Mózes 30:14–18.; Rási 35:22.

Ezután vették József köntösét, levágtak egy kecskebakot és bemártották a köntöst a vérbe. (1Mózes 37:31.)

שְׂעִיר עִזִּים – egy kecskebakot.⁶⁵ – דָּמוֹ דּוֹמָה לְשֵׁל אָדָם – [Mert] annak a vére hasonló az emberi [vérhez].

הַכֹּתֶנֶת – a köntöst. – עַז שָׂמָה – Ez, [hákutonet, a szó] főnévi [alakja]. – וּכְשֵׁיָא – Amikor birtokos szerkezetben áll – לְתַבְּהָ אַחֲרֵת – az őt követő⁶⁶ szóval, – דְּבוּקָה – mint például a „József köntösét,”⁶⁷ – כְּתָנֶת פְּסִים – a „tarka köntöst”⁶⁸ – כְּתָנֶת בֶּד – [vagy a] „lenköntöst”⁶⁹ [szókapcsolatokban], – נִקּוּד כְּתָנֶת – akkor ktonet-ként van pontozva.⁷⁰

וַיִּשְׁלְחוּ אֶת כְּתָנֶת הַפְּסִים וַיָּבִיאוּ אֶל אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מְצָאנוּ, הֲפֹר נָא הַכְּתָנֶת בְּנֶךְ הוּא אִם לֹא. (בראשית לז, לב)

És elküldték a tarka köntöst, és elvitték atyjukhoz és szóltak: „Ezt találtuk, ismerd meg, vajjon fiad köntöse-e vagy nem?” (1Mózes 37:32.)

וַיִּפְרָה וַיֹּאמֶר כְּתָנֶת בְּנֵי תַיָּה רְעָה אֲכַלְתָּהּ, טָרַף טָרַף יוֹסֵף. (בראשית לז, לג)

És ő megismerte és szólt: „Fiam köntöse ez, vadállat falta fel, bizonyosan széttépte Józsefet”. (1Mózes 37:33.)

וַיֹּאמֶר כְּתָנֶת בְּנֵי – és szólt: „Fiam köntöse... – ez. – היא זו – ez.”

תַּיָּה רְעָה אֲכַלְתָּהּ – vadállat falta fel. – נִפְּנָצָה בּוֹ רִיחַ הַקְּדוֹשׁ – Felpislákkolt benne az Isteni Szellem egy szikrája.⁷¹ – סוֹפוֹ שֶׁתִּתְגַּדֵּה בּוֹ אֶשֶׁת פּוּטִיפֹר – [Kijelentésével Jákob próféta utalást tett arra, hogy József] számára meg van írva, hogy Potifár felesége kikezdjen vele.⁷² – אִלְמָה לֹא גִלָּה לּוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – Az Örökkévaló miért nem fedett fel előtte [mindent]?⁷³ – לְפִי שֶׁהִחְרִימוּ וְקָלְלוּ – Mert ők, [azaz a fivérek,] kiközösítettek és megátkoztak – אֶת כָּל מִי שֶׁיְגַלֵּה – bárkit, aki felfedi [titkukat], – וַשִּׁתְּפוּ לְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – és [ebbe] belevették [mint cinkosukat] az Örökkévalót is. – אֲבָל יִצְחָק הֵיךָ –

⁶⁵ Miért éppen kecskét?

⁶⁶ A héberben a jelző a jelzett szó után áll, ellentétben a magyarban, ahol előtte.

⁶⁷ Versünkben.

⁶⁸ 3. vers.

⁶⁹ 3Mózes 16:4.

⁷⁰ Azaz vokalizálva.

⁷¹ Azaz egy pillanatra belelátott a jövőbe.

⁷² Lentebb 39:7-23.

⁷³ Vagyis azt, hogy József még életben van.

ויקרא יעקב שמלתיו וישם שק במתניו, ויתאבל על בנו ימים רבים. (בראשית לז, לד)

– Izsák mindamellet tudta, hogy [József] még életben van, – אמר – ám azt gondolta: – היאך אגלה – „Hogyan is fedhetném fel [ezt a dolgot], – והקדוש ברוך הוא – amikor [Maga] az Örökkévaló sem akarja elárulni neki.”

ויקרא יעקב שמלתיו וישם שק במתניו, ויתאבל על בנו ימים רבים. (בראשית לז, לד)

És Jákob megszagatta ruháit, zsákokat tett derekára és gyászolta fiát hosszú ideig. (1Mózes 37:34.)

ימים רבים – hosszú ideig. – Huszonkét évig, akkortól [kezdődően], hogy [József] otthagyta, – עד שיירד יעקב למצרים – addig, amíg Jákob lement Egyiptomba. – שנתאמר – Amint írva van: – יוסף בן שבע עשרה שנה וגומר – „József tizenhét éves korában, stb.”⁷⁴ – וכן שלשים שנה היה בעמדו לפני פרעה – és [József] harmincéves volt, amikor a fáraó előtt állt.⁷⁵ – [Addjuk hozzá ehhez] a hét bő esztendő – ושנתים הרעב – és a két év éhínséget, – כשבא יעקב הרי עשרים ושתים שנה – amelyeket [követően] Jákob megérkezett Egyiptomba, – s íme, az huszonkét év, – כנגד עשרים ושתים שנה – [ami] megfelel annak a huszonkét évnek, – שלא קים יעקב – amennyi ideig Jákob nem teljesítette – כבוד אב – az [embernek] apjával és anyjával [szemben tanúsítandó] tisztelet [előírását]: – ושתי שנים בדרך – húsz évig, [amíg] Lábán házában volt – és két évig, [amíg] úton volt, – בשובו מבית לכן – miután visszatért Lábán házából, – וששה חדשים בבית אל – [amikor is] másfél évet [töltött el] Szukotban – és hat hónapot Bét-Élben. – וזהו שאמר ללכן – Erre [utalt], amikor azt mondta Lábánnak: – זה לי עשרים שנה בביתך – „Húsz évig voltam házában.”⁷⁶ – לי הן עלי הן – A li [„nekem” itt azt jelenti, hogy az a húsz év] rajtam van, [azaz az én felelősségem], – וסופי ללקות כנגדן – és végül meg fogok bűnhődni érte.

ויקמו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וימאן להתנחם ויאמר כי ארד אל בני אבלי שאלה, ויבך אתו אביו. (בראשית לז, לה)

És fölkeltek mind a fiai és mind a leányai, hogy megvigasztalják, de nem akart megvigasztalódni, hanem szólt: „Bizony gyászolva szállok le fiamhoz a sírba”. És siratta őt atyja. (1Mózes 37:35.)

⁷⁴ 2. vers.

⁷⁵ Lentebb 41:46. Vagyis József tizenhárom évvel azt követően, hogy otthagyta Jákobot, állt ott először Fáraó előtt.

⁷⁶ Fentebb 31:41. A זה לי (ze li) szó szerint „ez nekem [húsz esztendő, amíg házában voltam]”.

וְכָל בָּנוֹתָיו – és mind a leányai.⁷⁷ – רַבִּי יְהוּדָה אָמַר – Jehudá rabbi azt mondja: – אֶחָיוֹת תְּאוֹמוֹת נוֹלְדוּ עִם כָּל שִׁבְט וְשִׁבְט – Mindegyik fivérrel egy ikernővér [is született], – וַיִּשְׁאוּם – és mindegyik [fivér a nővérek közül] vett egyet feleségül.⁷⁸ – רַבִּי נְחֵמְיָה – Nechemjá rabbi azt mondja: – כְּנַעֲנִיּוֹת הָיוּ – [A feleségeik] kánaániták voltak. – אֲלֵא מָהוּ וְכָל בָּנוֹתָיו – Akkor mit jelent az, hogy „és mind a leányai”? – פְּלוֹתָיו – A menyeit [kell érteni ez alatt], – שְׂאִין אָדָם נִמְנָע – mivel az ember nem habozik – מִלְקָרוֹא לְחַתְנֵוּ בְּנוֹ – a vejét fiának nevezni, – וּלְכַלְתּוֹ בְּתוֹ – a menyét pedig leányának.

אִין אָדָם מְקַבֵּל תְּנַחֲמוּמִין – de nem akart megvigasztalódni. – Az ember nem fogadhat el vigasztalást – עַל הַחַי וְסָבוּר שְׁמַת – olyasvalakiért, aki életben van, csupán halottnak hiszik, – שְׁעַל הַמֵּת נִגְזְרָה גְזָרָה – mivel csupán a halottakra vonatkozóan rendelte el [az Örökkévaló], – שִׁישְׁתַּכַּח מִן הַלֵּב – hogy el kell felejtetni őket, – וְלֹא עַל הַחַי – de nem az élőkre vonatkozóan.

כְּמוֹ עַל בְּנֵי – szállok le fiamhoz. – [Az *el böni*] ugyanaz, mint a *ál böni* [„fiamért”]. – וְהִרְבָּה אֶל מְשֻׁמְשִׁין בְּלִשׁוֹן עַל – Sokszor *el* [-hoz/-hez/-höz] szerepel [a Szentírásban] *ál* [-ért/miatt] értelemben. – אֶל שְׂאוּל – [Pl.:] [el] „Saul miatt” – וְאֶל בֵּית הַדְּמִים – [vöel] „és vérengző háza népe miatt,”⁷⁹ – אֶל הַלְקַח אַרוֹן – [vöel] „mert elvették az Isten ládáját” – וְאֶל חֲמִיָּה וְאִישָׁה – „valamint apósának és férjének elvesztése miatt.”⁸⁰

אָבֵל שְׂאֵלָה – gyászolva [szállok le fiamhoz] a sírba. – כְּפִשׁוּטוֹ לִשׁוֹן קָבֵר הוּא – Egyszerű jelentése szerint [sööl] azt jelenti: sír. – בְּאֶבְלֵי אַקְבָּר – [Jákob ezzel azt akarta mondani:] gyászomban fognak eltemetni, – וְלֹא אֶתְנַחֲמִם כָּל יָמַי – és nem vigasztalódom meg egész életemben.⁸¹ – וּמִדְרָשׁוֹ גִּיהֵנִם – A Midrás szerint [a sööl] a Géhinom, [azaz a pokol]. – סִימֵן זֶה הָיָה מְסוּר בְּיַדִּי מִפִּי הַגְּבוּרָה – [Vagyis Jákob azt mondta:] „Az a jelet adta nekem az Örökkévaló, – אִם לֹא יָמוּת אַחַד מִבְּנֵי בְּחַיִּי – hogy ha egyetlen gyermekem sem hal meg életemben, – מִבְּטָח אֲנִי שְׂאִינִי רוֹאֶה גִּיהֵנִם – akkor bizonyosan nem látom meg a Géhinomot.”⁸²

וַיִּכְן אֶתְּוֹ אָבִיו – És siratta őt atyja. – יִצְחָק – [Az „atyja”] Izsákra [utal], – הָיָה – aki sírt Jákob gyötrelme miatt, – אָבֵל לֹא הָיָה מִתְאַבֵּל – de nem gyászolt, – שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חַי – hiszen tudta, hogy [József] életben van.

וְהַמְדִּינִים מְכָרוּ אֶתְּוֹ אֶל מִצְרַיִם, לְפֹטִיפֹר סְרִיס פְּרַעֲהַ שֶׁר הַטְּבָחִים. (בראשית לז, לו)

⁷⁷ De hiszen Jákobnak csupán egy leánya volt!

⁷⁸ Mindegyik valamelyik féltestvérével házasodott össze.

⁷⁹ 2Sámuel 21:1.

⁸⁰ 1Sámuel 4:21.

⁸¹ Azaz még halálom napján is gyászolni fogom fiamat.

⁸² Azaz nem kerülök pokolra.

A midjániták pedig eladták őt Egyiptomba Potifárnak, a fáraó udvari tisztjének, a mézárások felettesének. (1Mózes 37:36.)

הַטְּבָחִים – a mézárások. – שׁוֹחֲטֵי בְּהֵמוֹת הַמֶּלֶךְ – [hátábáchim azt jelenti:] a király állatainak mézárásai.⁸³

וַיְהִי בַעַת הַהוּא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֶת אָחִיו, וַיֵּט עַד אִישׁ עַדְלָמִי וַשְּׁמוֹ חִירָה. (בראשית לח, א)

És történt abban az időben, hogy Jehuda elment testvéreitől, és elpártolt egy adullami férfiúhoz, neve Chirá. (1Mózes 38:1.)

לָמָּה נִסְמְכָה פְּרֻשָׁה זֹו לְכַאן – És történt abban az időben... – Miért került ide ez a [Jehudáról szóló] leírás, – וַהֲפֹסֵיק בְּפְרֻשְׁתּוֹ שֶׁל יוֹסֵף – ily módon félbeszakítva a Józsefről szóló elbeszélést? – לְלַמֵּד – Hogy megtudd: – שֶׁהוֹרִידוּהוּ אָחִיו – fivérei megfosztották őt – מַגְדִּילָתוֹ – vezető rangjától. – כְּשָׂרְאוּ בְּצִרְתֵּי אַבְיָהֶם – Amikor [ugyanis] látták atyjuk nagy szívfájdalmát, – אָמְרוּ – azt mondták [Jehudának]: – אַתָּה אֶתָּה – „Te tanácsoltad nekünk, hogy adjuk el. – אֱלֹו אֶמְרָתָּ לְהַשִּׁיבוֹ – Ha azt tanácsoltad volna, hogy hozzuk őt vissza [atyánkhoz], – הֲיִינוּ שׁוֹמְעִים לָךְ – mi hallgattunk volna rád.”

וַיֵּט – ...elpártolt... – מֵאֶת אָחִיו – fivéreitől.

עַד אִישׁ עַדְלָמִי – ...egy adullami férfiúhoz... – נִשְׁתַּתֵּף עִמּוֹ – [Jehuda] a férfi üzletársává vált.

וַיֵּרָא שָׁם יְהוּדָה בֵּית אִישׁ כְּנַעֲנִי וַשְּׁמוֹ שׁוּעַ, וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֵלָיָהּ. (בראשית לח, ב)

És meglátta ott Jehuda egy Sua nevű kánaáni férfiúnak a leányát, elvette és bement hozzá. (1Mózes 38:2.)

כְּנַעֲנִי – egy kánaáni férfiú.⁸⁴ – תַּגְרָא – [Jelentése:] egy kereskedő.

וַתֵּהֶר וַתֵּלֶד בֶּן, וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ עֵר. (בראשית לח, ג)

És viselős lett és szült egy fiút, és elnevezte Érnek. (1Mózes 38:3.)

וַתֵּהֶר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן, וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אוֹנָן. (בראשית לח, ד)

És ismét viselős lett és szült egy fiút és elnevezte Ónának. (1Mózes 38:4.)

⁸³ Onkelossal ellentétben, aki a טְבָחִים (tábáchim)-ot „hóhérok”-nak fordítja.

⁸⁴ 1. Ez nem jelenthetett szó szerint egy kánaáni férfit, mivel Ábrahám és Izsák ellenezték, hogy utódaik kánaánitákkal házasodjanak. 2. Ha a Szentírás nem azonosította volna őt, feltételezhetjük volna, hogy a férfi kánaánita volt, hiszen a helyszín Kánaán országa volt. Tehát a כְּנַעֲנִי (Knááni)-nak itt valami eltérő jelentése van.

וַתִּסַּף עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֹת שְׁמוֹ שֵׁלָה, וְהָיָה כְּזוּב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ. (בראשית לח, ה)

És ismét szült egy fiút és elnevezte Sélának; Kezivben volt, midőn szülte őt. (1Mózes 38:5.)

וְהָיָה כְּזוּב – [Jehuda] Kezivben volt. – שֵׁם הַמָּקוֹם – [Keziv] a helynek a neve. – וְאוֹמַר אֲנִי – Véleményem szerint – עַל שֵׁם שֶׁפָּסְקָה מְלֻדָּת – mivel [ott] hagyta abba a szülést,⁸⁵ – נִקְרָא כְּזוּב – azért nevezték el [a helyet] Kezivnek, – לְשׁוֹן – ugyanazzal a kifejezéssel, mint – הָיָה תְּהֵיָה לִי כְמוֹ אֶכְזָב – [az áchzáv az] „Olyan vagy hozzám, mint a csalóka patak”⁸⁶ – אֲשֶׁר לֹא יִכְזְבוּ מִיָּמָיו – [vagy mint a jöcházövu] az] „amelyből nem fogy ki a víz”⁸⁷ [szövegrészekben]. – דָּאָם לֹא כֵן – Mert ha nem ez [az oka annak, hogy Kezivnek nevezték, akkor] – מַה בָּא לְהוֹדִיעֵנוּ – miért informál bennünket [a Szentírás Jehuda tartózkodási helyéről]? – וּבִבְרָאשִׁית רַבָּה רְאִיתִי – a [Midrás] *Brésit rábában*⁸⁸ [a következőt] láttam: – וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שֵׁלָה פְּסָקָת – „És elnevezte Sélának, stb., [ahol a Sélá azt jelenti:] abbahagyás.”⁸⁹

וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעָר בְּכוֹרוֹ, וְשֵׁמָּה תָמָר. (בראשית לח, ו)

És Jehuda feleséget vett Érnek, az elsőszülöttjének, neve volt Támár. (1Mózes 38:6.)

וַיְהִי עַר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים, וַיִּמְתְּהוּ הָאֱלֹהִים. (בראשית לח, ז)

De Ér, Jehuda elsőszülöttje rossz volt Isten szemében, és megölte őt az Örökkévaló. (1Mózes 38:7.)

רַע בְּעֵינֵי ה' – rossz [volt] Isten szemében. – כִּרְעוּתוֹ שָׁל אוֹנָן – Ugyanazért volt rossz, amiért Onán, – מִשְׁחִית זְרַעוֹ – [nevezetesen azért, mert] elvesztegette a magját. – שֶׁנֶּאֱמַר בְּאוֹנָן וַיִּמָּת גַּם אוֹתוֹ – Ugyanis az áll Onánról [a Szentírásban, hogy] „[az Örökkévaló] megölte őt is.”⁹⁰ – כְּמִיתָתוֹ שָׁל עַר מִיתָתוֹ שָׁל אוֹנָן – [Az is azt jelzi,] hogy Onán halála ugyanazért a bűnért következett be, mint Ér halála. – וְלָמָּה הָיָה עַר – מִשְׁחִית זְרַעוֹ – Miért vesztegette Ér a magját? – כִּדִּי שְׁלֹא תִחַעֲבֶר – Hogy [a felesége] ne essen teherbe – וַיִּכְחֵשׁ יָפְיָהּ – és [ezáltal ne] fogyatkozzon meg a szépsége.

⁸⁵ Azaz utána már nem szült több gyermeket.

⁸⁶ Jeremiás 15:18

⁸⁷ Jesájá 58:11.

⁸⁸ 85:14.

⁸⁹ Rási ezt a midrást a כְּזוּב (*Kziu*) helynév abbahagyásként való értelmezését alátámasztandó idézi.

⁹⁰ 10. vers.

וַיֹּאמֶר יְהוָה לְאוֹנָן בֹּא אֶל אִשְׁתְּ אַחִיךָ וַיְבִימ אִתָּהּ, וְהִקֵּם זֶרַע לְאַחִיךָ. (בראשית לח, ח)

Erre Jehuda szolt Onánnak: „Menj be testvéred feleségéhez és teljesítsd az elhalt férj testvéreinek a kötelességét, és támassz magzatot testvérednek”. (1Mózes 38:8.)

וְהִקֵּם זֶרַע – és támassz magzatot. – הַבֵּן יִקְרָא – A fiú azon a néven neveztetik majd, – עַל שֵׁם הַמֵּת – mint az elhunyt.⁹¹

וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יְהִיָּה הַזֶּרַע, וְהָיָה אִם בָּא אֶל אִשְׁתְּ אַחִיו וְשָׁחַת אֶרְצָה לְבִלְתִּי נָתֹן זֶרַע לְאַחִיו. (בראשית לח, ט)

És tudta Onán, hogy nem az övé lesz a magzat, és történt, hogy midőn bement testvére feleségéhez, a földre ontotta, hogy ne adjon magzatot testvéreinek. (1Mózes 38:9.)

וְזוֹרְהָ מִבְּחוּץ – a földre ontotta. – דָּשׁ מִבְּפְנִים – „Belül csépett, – זוֹרְהָ מִבְּחוּץ – kívül rostált.”

וַיֵּרַע בְּעֵינָי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה, וַיִּמָּת גַּם אֹתוֹ. (בראשית לח, י)

Az, amit tett, rossz volt az Örökkévaló szemében, és megölte őt is. (1Mózes 38:10.)

וַיֹּאמֶר יְהוָה לְתָמָר כְּלֹתוֹ שְׁבִי אֶל־מְנָה בֵּית אָבִיךָ עַד יִגְדֹּל שְׁלָהּ בְּנֵי כִּי אָמַר פֶּן יָמוּת גַּם הוּא כְּאַחִיו, וְתִלְךְ תָּמָר וְתֵשֵׁב בֵּית אָבִיהָ. (בראשית לח, יא)

Ekkor mondta Jehuda Támárnak, a menyének: „Maradj özvegyen atyád házában, míg megnő Séla fiam”; mert azt gondolta, hátha meghal ő is, mint testvérei. És elment Támár, és atyja házában lakott. (1Mózes 38:11.)

כְּלֹמֶר דּוֹחָה הָיָה אוֹתָהּ בְּקֶשׁ – Azaz eltaszította [Támárt] egy szalmaszállal⁹², – שְׁלָהּ הָיָה בְּרַעְתּוֹ לְהַשִּׂיאָה לוֹ – mert nem állt szándékában hozzáadni [Sélához].

⁹¹ A *jibum*-mal kapcsolatban a következő áll a Szentírásban: „A születendő első gyermek viselje az elhunyt testvér nevét” (5Mózes 25:6.). Ez mindazonáltal nem azt jelenti, hogy a születendő fiúgyermeket ténylegesen az elhunyt fivér után kell elnevezni, csupán arra utal, hogy az elhunyt fivér vagyona a fiú fogja örökölni. *Mizráchi* kifejti, hogy a Tóraadást megelőzően valóban szokás volt a születendő fiút az elhunyt fivér után elnevezni. Ezek szerint tehát Rási jelen magyarázatát szó szerint kell venni. A *Gur Árje* viszont nem ért egyet, mert szerinte ez nem indokolná elégségesen Onán elutasító magatartását (lásd a 9. verset).

כי אמר פן ימות – mert azt gondolta, hátha meghal ő is, mint testvérei. –
מחזקת היא זו שימותו אנשיה – [Jehuda szerint Támárnak] „hajlama van rá,” hogy
meghaljanak a férjei.⁹³

וירבו הימים ותמת פת שוע אשת יהודה, וינחם יהודה ויעל על גווי צאנו הוא וחייה רעהו
העדרלמי תמנתה. (בראשית לח, יב)

Sok idő múlt el, és meghalt Sua leánya, Jehuda felesége; és megvigasztalódott Jehuda, és fölment juhainak nyíróihoz, ő és Chira, az ő adullámi barátja, Timnába. (1Mózes 38:12.)

ויעל תמנתה לעמוד על – és fölment juhainak nyíróihoz. – גווי צאנו
– [Ezt úgy kell értelmezni, mintha az állna a szövegben:] „Fölment
Timnába, hogy felügyelje juhainak nyíróit.”

ויגד לתמר לאמר, הנה חמיך עלה תמנתה לגו צאנו. (בראשית לח, יג)

És tudtára adták ezt Támárnak, mondván: „Íme, apósod fölmegey Timnába juhait nyírni”. (1Mózes 38:13.)

עלה תמנתה – fölmegey Timnába. – מִיג שָׁמֶשׁוֹן הוּא אוֹמֵר – Míg Sámsonnal
kapcsolatban pedig az áll [a Szentírásban:] – ויגד שמשון וגומר תמנתה – „Sámson
lelent Timnába.”⁹⁴ – בְּשִׁפּוּעַ הָהָר הִיְתָה יוֹשֶׁבֶת – [Itt azonban nincs ellentmondás,
mivel Timna] a hegy lejtőjén feküdt; – עוֹלִין לָהּ מִכָּאן – egyik irányból [tehát letről]
fölfelé közelítették meg, – ויורדין לָהּ מִכָּאן – a másik irányból pedig [fentről] lefelé.

ותסר בגדי אלמנותה מעליה ותכס בצעיף ותתעלף ותשב בפתח עינים אשר על דרך תמנתה,
כי ראתה כי גדל שלה והוא לא נתנה לו לאשה. (בראשית לח, יד)

Ekkor levetette magáról özvegyi ruháit, elfödte magát fátyollal, és beburkolózott és leült Petách Éjnájimnál, mely a Timnába vezető úton van, mert látta, hogy Sélá már felnőtt, és őt nem adták hozzá feleségül. (1Mózes 38:14.)

שלא יכיר – – כִּסְתָהּ פָּנֶיהָ – Eltakarta az arcát, – ותתעלף – ...és beburkolózott...
בה – nehogy Jehuda felismerje őt.

...leült Petách Éjnájimnál... – ותשב בפתח עינים – [Bölcsseink szerint nincs
olyan nevű hely, hogy Petách Éjnám,] – בִּפְתִיחַת עֵינַיִם – [hanem ezt a kifejezést szó

⁹² Vagyis egy gyenge kifogással.

⁹³ Rabbi (Jehuda Hánászi) szerint (*Jövámot* 64b.) az olyan asszony, akinek két férje már meghalt, nem házasodhat újra.

⁹⁴ *Bírák* 14:1.

szerint kell értelmezni:] a „szemek nyílásánál”, – בְּפְרֻשֵׁת דְּרָכִים – [azaz] „az útkeresztesződésben”, [ahol az embernek nyitott szemmel kell a helyes utat megválasztania,] – שְׁעַל דְּרָף תִּמְנָתָה – **amely a Timná felé vezető úton van.** – וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשוּ – Bölcseink aggádikus magyarázatot adnak: – בְּפִתְחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ – Ábrahám ősatyánk [házának] bejáratánál, – שְׁפָל עֵינַיִם מְצַפּוֹת לְרֵאוֹתוֹ – amelyet minden szem látni vágyott.

לְפִיכֶךָ – **...mert látta, hogy Sélá már felnőtt...** – כִּי רָאָתָה כִּי גָדַל שְׁלָה וְגוֹמֵר – עֲצָמָה אֶצְלֵי יְהוּדָה – Ezért kínálkozott fel Jehudának, – מִתְאַנֶּה לְהַעֲמִיד – mert arra vágyott, hogy gyermekei szülessenek tőle.

וַיִּרְאֶה יְהוּדָה וַיַּחֲשֹׁבָהּ לְזוֹנָה, כִּי כִסְתָהּ פְּנֵיהָ. (בראשית לח, טו)

Midón Jehuda meglátta őt, paráznának vélte, mert elfedte arcát. (1Mózes 38:15.)

– [Nem azért „mert elfedte arcát”, hisz ez egyfajta erényt is jelenthetne, hanem] mert az útkeresztesződésben ült. – לְפִי שְׂיוֹשְׁבֹת בְּפְרֻשֵׁת דְּרָכִים – **...paráznának vélte...** – וַיַּחֲשֹׁבָהּ לְזוֹנָה

– [Emiatt Jehuda] nem láthatta, és nem ismerhette fel. – וְלֹא יָכוֹל לְרֵאוֹתָהּ וְלִהְפִּירָה – **...mert elfedte arcát.** – כִּי כִסְתָהּ פְּנֵיהָ

– Bölcseink magyarázata szerint [az arc elfedése nem a jelenre, hanem a múltra utal]: – **Mert** [mindig] **elfödte arcát,** – כִּי כִסְתָהּ פְּנֵיהָ – **Mert** [mindig] **elfödte arcát,** – מִשְׁהֵיְתָה בְּבֵית – amikor apósa [Jehuda] házában tartózkodott, – מֵימֵי הַמִּיתָה – mivel erkölcsös asszony volt, – לֹא חִשְׁדָּהּ – s ezért [Jehuda] nem gyanakodott rá. [Meg sem fordult a fejében, hogy ez az asszony az útkeresztesződésben netán Támár lehet.]

וַיֵּט אֵלָיָהּ אֶל הַדְּרָף וַיֹּאמֶר הֲבָה נָא אָבוֹא אֵלָיֶךָ כִּי לֹא יָדַע כִּי כָלְתוֹ הוּא, וַתֹּאמֶר מַה תִּתֶּן לִי כִּי תָבוֹא אֵלָי. (בראשית לח, טז)

És letért hozzá az útra, és szólt hozzá: „Kérlek, hadd menjek be hozzád”. Mert nem tudta, hogy ez a menyé. És ő így szólt: „Mit adsz nekem, ha bejössz hozzám?” (1Mózes 38:16.)

– [Jelentése:] – מִדְּרָף שְׁהֵיָה בָּהּ – **És letért hozzá az útra.** – וַיֵּט אֵלָיָהּ אֶל הַדְּרָף – Arról az útról amelyen ő, [Jehuda haladt], – נִטָּה אֶל הַדְּרָף אֲשֶׁר הִיא בָּהּ – letért arra az útra, ahol ő, [Támár] volt. – וּבְלִשׁוֹן לְעֹז דִּישׁוּרֵינִי – [uájét – „letért”] ófranciául *destorner*.

– [Jelentése:] Készítsd fel magadat és kedélyedet erre. – הֲכִינִי עֲצָמָךְ וְדַעְתְּךָ לְכָךְ – **Kérlek.** – הֲבָה נָא – Valahányszor a *hává* [szó] szerepel [a Szentírásban], – לְשׁוֹן הַזְּמִנָּה הוּא – felkészülés értelemben [szerepel], – חוּץ מִמְקוֹם שֵׁשׁ – **ám** – וְאִם אוֹתָן שֶׁל הַזְּמִנָּה – kivéve, amikor adásnak fordítható. – לְתַרְגְּמוֹ בְּלִשׁוֹן נְתִיבָה

még azokat, amelyek felkészülést jelentenek, – קְרוּבִים לְשׁוֹן נְתִינָה הֵם – [még azokat is] majdhogynem fordíthatjuk adásnak.⁹⁵

וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֲשַׁלַח גְּדֵי עֲזִים מִן הַצֹּאן, וַתֹּאמֶר אִם תִּתֶנּוּ עֲרֹבוֹן עַד שְׁלֹחַךָ. (בראשית לח, יז)

És ő szólt: „Majd küldök neked egy kecszegödölyét a nyájból”. Ő mondta: „Adsz nekem zálogot, amíg elküldöd?” (1Mózes 38:17.)

עֲרֹבוֹן – zálogot. – מִשְׁכוּן – [érvon azt jelenti:] zálog, biztosíték.

וַיֹּאמֶר מָה הָעֲרֹבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶן לָךְ וַתֹּאמֶר חֲתָמְךָ וּפְתִילְךָ וּמִטְףֶךָ אֲשֶׁר בְּיָדְךָ, וַיִּתֶּן לָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ וַתְּהֵר לוֹ. (בראשית לח, יח)

És ő szólt: „Mi legyen a zálog, amit adjak?” Felelt: „Pecséted, köpenyed és a botod, amely kezvedben van”. És ő odaadta neki, bement hozzá, és viselős lett tőle. (1Mózes 38:18.)

חֲתָמְךָ וּפְתִילְךָ – **Pecséted, köpenyed.** – עֲזָקְתְּךָ וְשׁוֹשִׁיפְךָ – [Onkelosz úgy fordítja:] *izkátách vösosifách*, – טַבְעַת שְׂאֵתָהּ חוֹתֶם בָּהּ – [vagyis:] a gyűrűt, amelyet pecsétnek használsz – וְשִׁמְלֹתְךָ שְׂאֵתָהּ מְתַכֶּסֶה בָּהּ – és a köpenyt, amellyel beburkolod magad.

וַתְּהֵר לוֹ – **és viselős lett tőle.**⁹⁶ – גְּבוּרִים כִּיּוֹצֵא בוֹ – Erős férfiakat [fogant], mint amilyen ő [Jehuda] volt; – צְדִיקִים כִּיּוֹצֵא בוֹ – és igaz férfiakat, mint amilyen ő volt.

וַתִּקַּם וַתִּלְךָ וַתִּסַּר צְעִיפָהּ מֵעֶלְיָהּ, וַתִּלְבַּשׁ בְּגָדֵי אֶלְמְנוּתָהּ. (בראשית לח, יט)

Ezután fölkelt, elment, levetette fáttyolát és fölöltötte özvegyi ruháit. (1Mózes 38:19.)

וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת גְּדֵי הָעֲזִים כִּי יָד רַעִהוּ הָעֲדָלְמִי לְקַחַת הָעֲרֹבוֹן מִיָּד הָאִשָּׁה, וְלֹא מִצָּאָהּ. (בראשית לח, כ)

Jehuda elküldte a kecszegödölyét az ő adullámi barátja által, hogy átvegye a zálogot az asszony kezéből, de nem találta őt. (1Mózes 38:20.)

וַיִּשְׁאַל אֶת אַנְשֵׁי מְקוֹמָהּ לֵאמֹר אֵיךְ הִקְדָּשָׁה הוּא בְּעֵינַיִם עַל הַדָּרָךְ, וַיֹּאמְרוּ לֹא הִיְתָה בְּזָה קְדָשָׁה. (בראשית לח, כא)

⁹⁵ Lásd Rásinak a fentebb, 11:3-hoz írt kommentárját.

⁹⁶ A לוֹ (*lo*) – „tőle” – fölöslegesnek tűnik.

És megkérdezte a helység embereit, mondván: „Hol van a parázna nő, aki Énájimban az út mellett volt?” Azt mondták: „Nem volt erre parázna nő”. (1Mózes 38:21.)

הַקְרָשָׁה – a parázna nő. – מְקַדְּשֶׁת – [Azért nevezik *kdésá*-nak, mert] *mökudeset*, [azaz] teljesen elhivatott – וּמְזַמְּנֶת לְזִנוּת – és kész a bujálkodásra.

וַיֵּשֶׁב אֶל יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מִצְאָתִיהָ, וְגַם אֲנָשֵׁי הַמְּקוֹם אָמְרוּ לֹא הָיְתָה בְּזֶה קְרָשָׁה. (בראשית לח, כב)

És ő visszatért Jehudához, mondván: „Nem találtam meg és a helység emberei is mondták: nem volt arra parázna nő”. (1Mózes 38:22.)

וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח לָהּ פֶּן נִהְיֶה לְבוּז, הֲנֵה שְׁלַחְתִּי הַגְּדִי הַזֶּה וְאַתָּה לֹא מִצְאָתָהּ. (בראשית לח, כג)

Erre Jehuda azt mondta: „Vegye hát el, nehogy csúffá legyünk; íme én elküldtem e gödölyét, de te nem találtad meg őt”. (1Mózes 38:23.)

לָהּ תִּקַּח – „Vegye hát el...”⁹⁷ – יְהִיָּה שְׁלֵהָ מֵה שְׂבִיבָה – [A jelentés:] Tartsa meg hát azt, ami nála van.

...nehogy csúffá legyünk... – אַם תִּבְקָשְׁנָה עוֹד – Ha tovább kutakodsz utána, – יִתְפָּרֶסֶם הַדְּבָר – nyilvánosságra jut a dolog, – וַיְהִיָּה גָּנְאִי – és szégyent hoz ránk. – כִּי מָה עָלַי לַעֲשׂוֹת עוֹד – [Különben is,] mi egyebet tehetnék még, – לְאַמַּת דְּבָרִי – hogy hű legyek ígéretemhez?

...íme, én elküldtem e gödölyét... – לְפִי שְׂרַמָּה יְהוּדָה – Mivel Jehuda atyját is egy kecskegidával tévesztette meg, – אֶת אָבִיו בְּגָדֵי עֲזִים – amikor József köntösét annak vérebe mártotta,⁹⁸ – שֶׁהִטְבִּיל כְּתָנֵת יוֹסֵף בְּדָמוֹ רְמוּהוּ – [ezért most] őt is egy gödölyével vezették félre⁹⁹.

וַיְהִי כַּמִּשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים וַיֵּגֵד לִיהוּדָה לֵאמֹר זָנַתָּה תָמָר כְּלָתְךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לְזָנוּנִים, וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאֶנָּה וְתִשְׂרָף. (בראשית לח, כד)

És történt mintegy három hónap múlva, hogy elmondták Jehudának, mondván: „Paráználkodott Támár, a menyed, és íme, viselős is paráznaságból”. Erre Jehuda szólt: „Vezessétek ki, hogy elégessék”. (1Mózes 38:24.)

⁹⁷ De hát nem volt már eleve nála?

⁹⁸ 1Mózes 37:31.

⁹⁹ Azaz egy gödölye révén jutott ki neki valamelyest a gyötrelemből.

כַּמְשָׁלֶשׁ הַחֳדָשִׁים – **mintegy három hónap múlva.** – רַבּוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן – [Jelentése:] az első [hónap] java része, – וְרַבּוֹ שֶׁל אַחֲרוֹן – az utolsó [vagyis a harmadik hónap] java része, – וְאֶמְצָעֵי שָׁלֹם – és a teljes középső, [azaz második hónap]. – וְלִשְׁוֹן כַּמְשָׁלֶשׁ – **A kömislos chodásim kifejezés azt jelenti, hogy** – כִּהְשַׁתְּלֵשׁ הַחֳדָשִׁים – amikor a hónapok háromszor megismétlődtek¹⁰⁰; – כָּמוֹ וּמְשֻׁלּוֹחַ מְנוּת – ez ugyanaz az alak, mint az *umisloách mánót*¹⁰¹ – מְשֻׁלּוֹחַ יָדַם – [vagy a] *misloách jádám*.¹⁰² – וְכֵן תִּרְגְּם אוֹנְקֵלוֹס כְּתֻלְתּוֹת יִרְחִיא – Onkelosz is így fordítja: *kitlátut járchájá*.¹⁰³

הָרָה לְזוֹנוּיָם – **viselős is paráznaságból.** – שָׁם דְּבָר מְעַבְרָת – [A *hará* – „viselős” – szó] mellékeve a terhességnek,¹⁰⁴ – כָּמוֹ אִשָּׁה הָרָה – akár [a *hará*] az „egy terhes nőt”¹⁰⁵ – וּכְמוֹ בָּרָה כַּחֲמָה – és [mint a *bará* melléknévhez viszonyuló szerkezetében] a „mint a fénylő nap”¹⁰⁶ [szövegrészekben].

וְתִשְׁרַף – **hogy elégessék.**¹⁰⁷ – אָמַר אֶפְרַיִם מְקַשָּׁאָה מִשׁוּם רַבִּי מְאִיר – Efrájim Máksáá mondta Méir rabbi nevében: – בְּתוֹ שֶׁל שָׁם הָיְתָה – [Támár] Sém leánya¹⁰⁸ volt, – שֶׁהוּא כֹהֵן – aki kohanita volt.¹⁰⁹ – לְפִיכָּה דְנוּיָהּ בְּשִׁרְפָּה – Ezért tűz általi halálra ítélték.¹¹⁰

הוא מוצאת והיא שְׁלַחָה אֶל חַמִּיָּה לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלָהּ לוֹ אֲנֹכִי הָרָה, וְתֹאמַר הִכָּר נָא לְמִי הַחֲתָמָת וְהַפְתִּילִים וְהַמְטָה הָאֵלָה. (בראשית ל, כה)

Mikor kivezették, elküldött apósához, mondván: „Attól a férfiútól, akie ezek, vagyok én viselős”. Szólt továbbá: „Ismerd meg, kérelek, kié ez a pecsét, a köpeny és a bot”. (1Mózes 38:25.)

הוא מוצאת – Mikor kivezették. – לְשִׁרְף – Hogy megégessek.

¹⁰⁰ Szó szerint: a hónapok megháromszorozódásakor.

¹⁰¹ *Eszter* 9:19. „amikor ajándékokat küldenek [egymásnak]”.

¹⁰² *Jesájá* 11:14. „Rátészik kezüket”.

¹⁰³ „A hónapok megháromszorozódásakor.”

¹⁰⁴ A *הָרָה* (*hará*) nem ige, amely azt jelentené, hogy terhes lett, mert akkor *הָרְתָה* (*hártá*) lenne a szó alakja, hanem melléknév: terhes, viselős.

¹⁰⁵ *2Mózes* 21:22.

¹⁰⁶ *Énekek éneke* 6:10.

¹⁰⁷ Miért ítélte Támárt tűz általi halálra?

¹⁰⁸ Tk. leszármazottja.

¹⁰⁹ Lásd fentebb 14:18 és Rási uo.

¹¹⁰ A Szentírás megégetést ír elő egy kohanita eljegyzett leánya számára (*3Mózes* 21:9.). Noha Támár nem volt eljegyezve, Sém bírósága ezt az ítéletet alkalmazta még egy pusztán csak férjezetlen nő esetében is, a promiszkuitás terjedését gátolandó.

לא רצתה להלבין פניו ולומר ממך אני – elküldött apósához. – והיא שלחה אל חמיה – ולומר ממך אני מעברת – מעברת ולומר ממך אני מעברת – azáltal, hogy azt mondja [neki]: „Te ejtettél teherbe,” – אלא לאיש אשר אלה לו – hanem [e helyett azt mondta]: „Attól a férfiútól, akié ezek, [vagyok én viselő].” – אמה – Azt gondolta [ugyanis] magában: – אם יודה מעצמו – „Ha vallomást tesz, – יודה – hadd valljon önszántából, – ואם לאו ישרפוני – ha viszont nem [tesz vallomást], akkor [inkább] égessenek meg, – ואל אלבין פניו – de nem fogom megszégyeníteni őt.” – מפאן אמרו – Innét vonták le a Bölcsék a következtetést: – נוח לו לאדם – Jobb az embernek, – שיפיל עצמו לכבשן האש – ha egy tüzes kemencébe vetik¹¹¹, – ואל ילבין פני חברו ברבים – mint ha nyilvánosan megszégyeníti az ő felebarátját.

אין נא אלא לשון בקשה – Ismerd meg, kérlek. – A ná itt pusztán könyörgést [hivatott] kifejezni; – הָרָא נָא בּוֹרְאֶךָ – vagyis: Ismerd meg, kérlek, Teremtődöt,¹¹² – ואל תאבד שלש נפשות – és ne pusztíts el három életet.¹¹³

ויפר יהודה ויאמר צדקה ממני כי על כן לא נתתיה לשלה בני, ולא יסף עוד לדעתה.
(בראשית לח, כו)

Jehuda fölismerte és azt mondta: „Igaza van, tőlem [lett viselő], mivelhogy nem adtam őt Séla fiannak”. És többé nem ismerte őt meg.
(1Mózes 38:26.)

צדקה – Igaza van. – בְּדַבְרֶיהָ – Abban, amit mondott.

ממני – tőlem –¹¹⁴ – היא מעברת – esett teherbe. – ורבתינו זכרונם לברכה דרשו – Bölcséink [a *mimeni*-t] a következőképpen értelmezték: – שיצאה בת קול ואמרה – Egy égi hang azt mondta: – ממני ומאתי – „Tőlem [*mimeni*] és Általam – יצאו הדברים – történtek meg ezek a dolgok.¹¹⁵ – לפי שהיתה צנועה – Mivel [Támár] erényesen viselkedett – בבית חמיה – apósa házában, – וגנרתי – úgy rendelkeztem, – שיצאו ממנה – És úgy rendelkeztem, hogy királyok származzanak tőle. – ומשפט יהודה גנרתי – legyenek királyai Izraelnek.”

כי על כן לא נתתיה – mivelhogy nem adtam őt. – [Jelentése:] – יגוסאן תתה, אמית תתה, – על אשר לא נתתיה – mivelhogy nem adtam őt [feleségül] – בניה לשלה – Séla fiannak.

¹¹¹ Ahogyan arra Támár is hajlandónak mutatkozott.

¹¹² Tk.: légy tudatában Teremtődnek.

¹¹³ Vagyis őt magát és az ikreket, akiket méhében hordozott.

¹¹⁴ Rási elválasztja egymástól a צדקה (*cádká*)-t és a ממני (*mimeni*)-t, ezzel jelezve, hogy Jehuda itt két egymástól elkülöníthető dolgot állított: 1. צדקה (*cádká*) – Támárnak igaza van abban, amit mondott; 2. ממני (*mimeni*) – Tőlem esett teherbe.

¹¹⁵ Vagyis mindaz, ami történt, az Én akaratomból történt így.

וְיֵשׁ אֹמְרִים – És többé nem [ismerte őt meg]. – **וְיֵשׁ אֹמְרִים** – Vannak, akik azt mondják, – **לֹא הוֹסִיף** – hogy [a *völo jászáf* azt jelenti, hogy] [Jehuda] többé nem [folytatott viszonyt vele], – **וְיֵשׁ אֹמְרִים** – mások viszont azt mondják, [hogy azt jelenti, hogy] – **לֹא פָסַק** – nem hagyta abba [a Támárral folytatott viszonyt]. – **וַיְחַבְּרוּ גַבְי אֶלְדָּד** – Egy hasonló példa Eldáddal és Médáddal kapcsolatban: – **וְלֹא יָסְפוּ** – „de tovább nem [prófétáltak],”¹¹⁶ – **וַיִּתְּרֵם מִיָּמֵינוּ וְלֹא פָסְקוּ** – Onkelosz pedig úgy fordítja ezt, hogy „és nem hagyták abba.”

וַיְהִי בַעַת לְדַתָּהּ, וַהֲנֵה תְּאוּמִים בְּבֶטְנָהּ. (בראשית לח, כז)

És történt, hogy szülésekor, íme, ikrek voltak a méhében. (1Mózes 38:27.)

בַּעַת לְדַתָּהּ – szülésekor. – **וַיְבָרְקָהּ הוּא אֹמֵר** – De hiszen Rebekával kapcsolatban meg az áll [a Szentírásban], hogy – **וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לְלֵדָת** – „És midőn beteltek napjai, hogy szüljön”¹¹⁷! – **לְהֵלֵךְ** – [Ennek az az oka, hogy] ez utóbbi esetben – **לְמַלְאִים** – [a terhesség ideje] teljes volt,¹¹⁸ – **וְכַאֵן לְחֹסְרִים** – itt viszont¹¹⁹ hiányos volt [a 9 hónap].

תְּאוּמִים – íme, ikrek voltak. – **מְלֵא** – Teljesen ki van írva [תְּאוּמִים] (*töomim*), א-fel], – **וַיִּהְיֶה תוֹמָם חָסֵר** – fentebb azonban hiányosan [א nélkül szerepell]: **תוֹמָם** (*tomim*)¹²⁰, – **לְפִי שֶׁהָאָחִיד רָשָׁע** – ugyanis [ott] az egyik (Ézsau) gonosz [rossz, „hiányos”] volt, – **אָבְל אֱלוֹ שְׁנֵיהֶם צְדִיקִים** – ezek [Támár ikrei] azonban mindketten igazak voltak.

וַיְהִי בְּלִדְתָּהּ וַיִּתֵּן יָד, וַתִּקַּח הַמְּלִלְדָת וַתִּקְשֶׁר עַל יָדוֹ שְׁנֵי לְאָמֵר זֶה יֵצֵא רֵאשֹׁנָה. (בראשית לח, כח)

És történt, hogy midőn szült, az egyik kinyújtotta kezét és a bába vett piros fonalat és rákötötte kezére, mondván: „Ez jött először”. (1Mózes 38:28.)

וַיִּתֵּן יָד – az egyik kinyújtotta kezét. – **הוֹצִיא הָאָחִיד יָדוֹ לְחוּץ** – [Jelentése:] az egyik kinyújtotta a kezét [a méhen] kívülre, – **וַיִּלְאַחַר שֶׁקְשְׁרָה עַל יָדוֹ הַשְּׁנִי** – majd miután [a bába] rákötötte a fonalat, – **הִחְזִירָהּ** – visszahúzta [a kezét a méhbe].

¹¹⁶ 4Mózes 11:25.

¹¹⁷ Fentebb 25:24.

¹¹⁸ Azaz 9 hónapra következett be.

¹¹⁹ Azaz Támár esetében.

¹²⁰ Fentebb 25:24.

וַיְהִי כַּמְשִׁיב יָדוֹ וַהֲגִה יָצָא אָחִיו וַתֹּאמֶר מֶה פָּרַצְתָּ עָלַיְךָ פָּרֶץ, וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פָּרֶץ. (בראשית ל, ח, כט)

S történt, hogy midőn visszahúzta kezét, íme kijött a testvére, és ő szolt: „Miért törtél magadnak rést?” Ezért nevezték őt Párecnek. (1Mózes 38:29.)

פְּרָצְתָּ – [Miért] törtél. – הִזְקַתָּ עָלַיְךָ חִזּוֹק – [Jelentése:] Miféle erővel törtél [rést]?¹²¹

וְאַחַר יָצָא אָחִיו אֲשֶׁר עַל יָדוֹ הַשָּׁנִי, וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח. (בראשית ל, ח, ל)

Azután kijött testvére, akinek kezén volt a piros fonal és elnevezték Zaráchnak. (1Mózes 38:30.)

אֲשֶׁר עַל יָדוֹ הַשָּׁנִי – akinek kezén volt a piros fonal. – אַרְבַּע יָדוֹת כְּתוּבוֹת כָּאֵן – A jád szó itt¹²² négyszer szerepel, – כְּנִגְדֵי אַרְבַּעָה חֲרָמִים שְׁמַעַל עֶכָן – [és ez a négyes szám] megfelel az Áchán által elkövetett négy törvényszegésnek.¹²³ – שִׁיָּצָא מִמֶּנּוּ – [Áchán] pedig [Zarách] leszármazottja volt. – וַיֵּשׂ אֲוֹמְרִים – Mások meg azt mondják, – כְּנִגְדֵי אַרְבַּעָה דְּבָרִים – hogy annak a négy dolognak felel meg, – שְׁלָקָה – amelyet elvett [magának Jerikó ostromakor], – אֲדָרֶת שִׁנְעָר – egy sineári köntöst, – וַשְׁתִּי וּלְשׁוֹן – két tömb ezüstöt, – שָׁל מְאַתִּים שְׁקָלִים – kétszáz sekel értékben, – וְזָהָב – és egy aranyrudat. A [Midrás] Brésit rábából¹²⁴.

עַל שֵׁם זְרִיחַת מַרְאִית הַשָּׁנִי – A piros fonal fényes¹²⁵ színe miatt. – וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח – és elnevezték Zaráchnak.

וַיֹּסֶף הַנְּרָד מִצְרַיִמָּה, וַיִּקְנֶהוּ פּוֹטִיפָר סָרִיס פְּרַעֲהַ שֶׁר הַטְּבָחִים אִישׁ מִצְרַיִם מִיַּד הַיִּשְׁמַעְאֵלִים אֲשֶׁר הוֹרְדָהוּ שָׁמָּה. (בראשית לט, א)

Józsefet elvitték Egyiptomba és megvette őt az izmaelitáktól, akik odavitték, Potifár, a fáraó udvari tisztje, a testőrök kapitánya, egy egyiptomi férfiú. (1Mózes 39:1.)

וַיֹּסֶף הַנְּרָד – Józsefet elvitték... – חוֹזֵר לְעִנְיָן רֵאשׁוֹן – [A Szentírás ezen a helyen] visszatér az elbeszélés korábbi fonalához, – אֲלָא שְׁהַפְסִיק בּוֹ – mivel csupán azért szakította félbe azt, – כִּדֵּי לְסַמּוֹךְ יְרִידָתוֹ שֶׁל יְהוּדָה – hogy összekösse Jehuda

¹²¹ Magyarán: honnan volt erőd?

¹²² A 28-30. versben.

¹²³ Lásd Jósuá 7. fej.

¹²⁴ 85:14.

¹²⁵ זָרַח (zarách): fényes v. fénylő.

rangvesztését – לְמַכִּירְתּוֹ שֶׁל יוֹסֵף – József eladásával, – לֹמֵר – rámutatva, – שֶׁבִּשְׂבִּילּוֹ – hogy miatta [József miatt] – הוֹרִידוּהוּ מִגְּדֻלְתּוֹ – fokozták le vezető rangjából. – וְעוֹד – Valamint, – כְּדֵי לְסַמּוֹף – hogy összekösse – מַעֲשֵׂה אִשְׁתּוֹ שֶׁל פּוֹטִיפָר – a Potifár feleségéről szóló leírást – לְמַעֲשֵׂה תָמָר – a Támárról szóló leírással, – לֹמֵר לָךְ – rámutatva, – מֵה זֶה לְשֵׁם שְׂמִים – hogy amiképpen ez [Támár] is tiszta indítékokkal [cselekedett], – אֵף זֶה – úgy az [Potifár felesége] is – לְשֵׁם שְׂמִים – tiszta indítékokkal cselekedett, – שְׂרָאָתָהּ בְּאַצְטְרוֹלוֹגִין שְׁלָהּ – [ugyanis] asztrológiai számításai megmutatták számára, – שְׂעֵתֶיךָ לְהַעֲמִיד בְּנִים מִמֶּנּוּ – hogy gyermekei fognak származni tőle [Józseftől], – וְאֵינָה יוֹדַעַת אִם מִמֶּנָּה – csak azt nem tudta [pontosan], hogy az ő tőle lesz-e – אִם מִבֶּתָּה – vagy leányától.¹²⁶

וַיְהִי יְהוָה אֶת יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מְצֻלִית, וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי. (בראשית לט, ב)

És az Örökkévaló Józseffel volt és ő szerencsés ember lett, urának, az egyiptominak házában lakott. (1Mózes 39:2.)

וַיֵּרָא אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ, וְכָל אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מְצֻלִית בְּיָדוֹ. (בראשית לט, ג)

És ura látta, hogy az Örökkévaló vele van és hogy az Örökkévaló mindent, amit cselekszik, sikeressé tesz az ő kezében. (1Mózes 39:3.)

שָׁם שְׂמִים שָׂגוֹר בְּפִיו – Gyakorta emlegette az Örökkévaló Nevét. – כִּי ה' אִתּוֹ – hogy az Örökkévaló vele van.

וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיִּשְׂרַת אִתּוֹ, וַיִּפְקְדֵהוּ עַל בֵּיתוֹ וְכָל יֵשׁ לּוֹ נָתַן בְּיָדוֹ. (בראשית לט, ד)

És József kegyességet talált az ő szemében, vele szolgáltatta ki magát, háza fölé rendelte, és mindenét kezére bízta. (1Mózes 39:4.)

חֵר – Ez egy rövidített kifejezés, – הָרִי לְשׁוֹן קָצֵר – és mindenét. – וְכָל יֵשׁ לּוֹ – amelyből hiányzik az áser [„amije”]¹²⁷.

וַיְהִי מֵאִזְ הַפְּקִיד אִתּוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל אֲשֶׁר יֵשׁ לּוֹ וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת בֵּית הַמִּצְרִי בְּגִלְלַת יוֹסֵף, וַיְהִי בְּרַכַּת יְהוָה בְּכָל אֲשֶׁר יֵשׁ לּוֹ בְּבֵית וּבְשָׂדֵהוּ. (בראשית לט, ה)

És történt, hogy amióta háza és minden vagyona felügyelőjévé rendelte, megáldotta az Örökkévaló József kedvéért az egyiptomi házat, az Örökkévaló áldása volt mindenben, ami az övé volt a házában és a mezőn. (1Mózes 39:5.)

¹²⁶ Hiszen József később elvette feleségül Potifár feleségének leányát. Lásd Rási 1Mózes 41:45.

¹²⁷ A szövegrészlet ugyanis szó szerint úgy hangzik: „mindenét [amije] volt”.

וַיַּעֲזֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּיַד יוֹסֵף וְלֹא יָדַע אֶתוֹ מֵאוֹמֶה כִּי אִם הִלְחָם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל, וַיְהִי יוֹסֵף
יָפֵה תָאֵר וַיִּפֶּה מְרָאָה. (בראשית לט, ו)

És Józsefre bízta mindenét, és semmire sem volt gondja mellette, csakis a kenyérre, amit evett. És József szép alakú és szép arcú volt. (1Mózes 39:6.)

לא הָיָה נוֹתֵן לְבוֹ – **nem gondolt mellette semmivel.** – לא יָדַע אֶתוֹ מֵאוֹמֶה
[Jelentése:] Semmire sem volt gondja. – לְכֹלֹם

כִּי אִם הִלְחָם – csakis a kenyérral. – היא אֲשֶׁתוֹ – Ez egy a feleségére tett
utalás, – אֶלֶּא שְׂדֵדְבָר בְּלִשׁוֹן נִקְיָה – csak eufemisztikusan kifejezve.¹²⁸

...És József szép alakú és szép arcú volt. – בֵּינָן שְׂרָאָה –
בֵּינָן שְׂרָאָה – elkezdtett – הִתְחִיל אוֹכֵל וְשׂוֹתָהּ – Miután vezetőként tekintett magára, –
עֲצָמוֹ מוֹשֵׁל – enni és inni – אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – és fodorította a haját. –
וּמְסַלֵּס בְּשַׁעְרָו – Azt mondta erre az Örökkévaló: – אָבִיךָ מֵתָאֲבֵל – „Atyád gyászol, –
וְאַתָּה מְסַלֵּס בְּשַׁעְרֶךָ – és te a hajadat fodorítod? – אֲנִי מְגַרְהָ בְּךָ אֵת הַדּוֹב – Akkor hát rád uszítom a medvét
[Potifár feleségét!]” – מִיָּד – Ezért is olvashatjuk rögtön:

וַיְהִי אַחֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אִשְׁתוֹ אֶת אֲדֹנָיו אֶת עֵינֶיהָ אֶל יוֹסֵף, וַתֹּאמֶר שְׂכַבָּה עִמִּי. (בראשית
לט, ז)

**És történt e dolgok után, rávetette urának felesége a szeméit Józsefre és
mondta: Hálj velem. (1Mózes 39:7.)**

– [És történt e dolgok után,] urának felesége
szemet vetett Józsefre...” – „[És történt e dolgok után,] urának felesége
és mindenütt, ahol a – כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אַחֵר סְמוּךְ –
Szentírás a „dolgok után” kifejezést használja, az mintegy utalás az előbb leírtakra.

וַיִּמְאַן וַיֹּאמֶר אֶל אִשְׁתוֹ אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא יָדַע אֶתִּי מֵהַבַּיִת, וְכֹל אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ נֶתַן בְּיָדִי.
(בראשית לט, ח)

**De ő visszautasította és azt mondta ura feleségének: „Íme, az én uram
nem gondol mellettem semmivel a házban, és amiye van, mindent a
kezembe adott. (1Mózes 39:8.)**

אֵינְנוּ גְדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא חֲשַׁךְ מִמֶּנִּי מֵאוֹמֶה כִּי אִם אוֹתָךְ בְּאֲשֶׁר אֶתְּ אֲשֶׁתוֹ, וְאֵיךְ
אֲעֲשֶׂה הַרְעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת וְחֲטַאתִי לְאֱלֹהִים. (בראשית לט, ט)

¹²⁸ Rási ezt Józsefnek a következő kijelentéséből vezeti le: „és nem vont meg tőlem semmit, csakis téged, mert te a felesége vagy” (9. vers).

Ő nem nagyobb ebben a házban nálamnál, és nem vont meg tőlem semmit, csakis téged, mert te a felesége vagy; hogy tenném tehát e nagy gonoszsgot és vétkeznék Isten ellen”. (1Mózes 39:9.)

וְיִהְיֶה כְּדַבְרָהּ אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם, וְלֹא שָׁמַע אֶלֶיהָ לְשֹׁכֵב אֶצְלָהּ לְהִיוֹת עִמָּהּ. (בראשית לט, י)
וְיִהְיֶה כְּדַבְרָהּ אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם, וְלֹא שָׁמַע אֶלֶיהָ לְשֹׁכֵב אֶצְלָהּ לְהִיוֹת עִמָּהּ. – és vétkeznék Isten ellen.¹²⁹ – בְּנֵי נֹחַ נִצְטוּוּ – Noé leszármazottainak megparancsolta [az Örökkévaló], – עַל הָעֲרִיּוֹת – [hogyan tartózkodjanak] a paráznaságtól.

וְיִהְיֶה כְּדַבְרָהּ אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם, וְלֹא שָׁמַע אֶלֶיהָ לְשֹׁכֵב אֶצְלָהּ לְהִיוֹת עִמָּהּ. (בראשית לט, י)
És történt, hogy midőn Józsefhez nap nap után beszélt, ő mégsem hallgatott reá, hogy háljon nála, hogy vele legyen. (1Mózes 39:10.)

וְיִהְיֶה כְּדַבְרָהּ אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם, וְלֹא שָׁמַע אֶלֶיהָ לְשֹׁכֵב אֶצְלָהּ לְהִיוֹת עִמָּהּ. – Akár anélkül is, hogy közösülne vele.

וְיִהְיֶה כְּדַבְרָהּ אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם, וְלֹא שָׁמַע אֶלֶיהָ לְשֹׁכֵב אֶצְלָהּ לְהִיוֹת עִמָּהּ. – Az Eljövendő Világban, [a pokolban].

וְיִהְיֶה כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֵא הַבִּיתָהּ לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶתָהּ, וַאֲיֵן אִישׁ מֵאֲנָשֵׁי הַבַּיִת שֶׁם בְּבֵיתָהּ. (בראשית לט, יא)

Egy napon az történt, hogy bement [József] a házba, a munkáját végezni, és nem volt senki a ház emberei közül ott a házban. (1Mózes 39:11.)

וְיִהְיֶה כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֵא הַבִּיתָהּ לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶתָהּ, וַאֲיֵן אִישׁ מֵאֲנָשֵׁי הַבַּיִת שֶׁם בְּבֵיתָהּ. – Egy napon az történt... – כְּלוֹמֵר – Vagyis, – וַיָּבֵא הַבִּיתָהּ לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶתָהּ – mikor érkezett egy különleges nap, – יוֹם וִיג – egy víg nap, – יוֹם אֵיד – egy egyiptomi ünnepnap, – וַיָּבֵא הַבִּיתָהּ לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶתָהּ – amikor mindenki a bálványok házába ment, – אָמַרָהּ – azt mondta ő [Potifár felesége]: – אֵין לִי יוֹם הַגּוֹן – nincs nekem jobb napom, – לְהִזְדַּק לְיוֹסֵף – hogy Józsefhez forduljak, – כְּהַיּוֹם הַזֶּה – mint a mai nap, – אָמַרָהּ לָהֶם – ezért így szólt hozzájuk: – חוֹלָה אֲנִי – „Beteg vagyok – וַאֲיֵן יְכוֹלָה לֵילֵךְ – és nem tudok elmenni”.

וְיִהְיֶה כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֵא הַבִּיתָהּ לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶתָהּ, וַאֲיֵן אִישׁ מֵאֲנָשֵׁי הַבַּיִת שֶׁם בְּבֵיתָהּ. – Ráv és Smuél [vitatkoznak azon, hogy ez mit jelent]: – חַד אָמַר מְלֶאכֶתָהּ מִמֶּשׁ – Egyikük azt mondja, hogy ez valóban [szó szerint] a munkáját [jelent], – וְחַד אָמַר – másikkuk viszont azt mondja, – לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶתָהּ – hogy [József] ki akarta elégiteni az asszonnyal a [nemi] vágyát, – אֶלָּא שֶׁנִּרְאִיתָ לּוֹ דְמוּת דְיוֹקְנָהּ שֶׁל אָבִיו וְכוּ' – ám akkor megjelent előtte atyja képe, stb.,¹³¹ – כְּדִאִתָּא בְּמִסְכַּת סוּטָה – ahogyan az a Szotá traktátusban¹³² kifejtésre kerül.

¹²⁹ De hisz a Tórá (annak tilalmaival együtt) ekkor még nem adta át az Örökkévaló!

¹³⁰ A hetedik versben az asszony az עִמִּי (imi) – „velem” – szót használta, ebben a versben viszont az אֶצְלָהּ (eclá) – „nála” – szó szerepel.

¹³¹ Ami megerősítette Józsefet azon elhatározásában, hogy ellenáll az asszonynak.

וַתִּפְּשֵׁהוּ בְּבִגְדוֹ לְאֹמֶר שְׂכָבָה עִמִּי, וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ וַיֵּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה. (בראשית לט, יב)

És a nő megragadta őt köntösénél fogva, mondván: „Hálj velem!” De ő ott hagyta köntösét annak kezében, elmenekült és kiment az utcára. (1Mózes 39:12.)

וַיְהִי כִּרְאוּתָהּ כִּי עָזַב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ, וַיֵּנָס הַחוּצָה. (בראשית לט, יג)

És történt, hogy midón látta, hogy ott hagyta kezében a ruháját és elmenekült az utcára, (1Mózes 39:13.)

וַתִּקְרָא לְאִנְשֵׁי בֵּיתָהּ וַתֹּאמֶר לָהֶם לְאֹמֶר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עֲבָרִי לְצַחֵק בָּנוּ, כִּי אֵלַי לְשָׁכַב עִמִּי וְאִקְרָא בְּקוֹל גְּדוֹל. (בראשית לט, יד)

...hívta házának embereit és szólt hozzájuk, mondván: „Nézzétek, egy héber embert hozott hozzánk, hogy csúfot úzzön velünk; bejött hozzám, hogy velem háljon, és én hangosan kiáltottam. (1Mózes 39:14.)

הֲרִי זֶה – **Nézzétek, [egy héber embert] hozott hozzánk.** – וְלֹא פִּרַשׁ – „... hozott hozzánk,” – לְשׁוֹן קְצָרָה – Ez egy rövidített kijelentés. – הֵבִיא לָנוּ – de nincs tisztázva, ki hozta [Józsefet]. – וַיַּעַל בְּעֵלְהָ אוֹמֶרֶת בֶּן – [Voltaképpen persze] a férjére utalt.

héber – עֲבָרִי – [Olyasvalaki,] aki a folyó túloldaláról származik.¹³³ – מִבְּנֵי עֶבֶר – [Ezenkívül még olyasvalakire is értendő,] aki Éver leszármazottja.

וַיְהִי כִּשְׁמֻעוֹ כִּי הֲרִימֹתִי קוֹלִי וְאִקְרָא, וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלֵי וַיֵּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה. (בראשית לט, טו)

És történt, hogy midón hallotta, hogy fölemelem hangomat és kiáltok, otthagytam ruháját nálam, elmenekült és kiment az utcára.” (1Mózes 39:15.)

וַתִּנַּח בְּגָדוֹ אֶצְלָהּ, עַד בּוֹא אֲדָנָיו אֶל בֵּיתוֹ. (בראשית לט, טז)

És magánál tartotta ruháját, míg ura hazajött. (1Mózes 39:16.)

אֲדָנָיו – **ura.** – שֵׁל יוֹסֵף – József [ura].

¹³² 36b.

¹³³ Ábrahám eredetileg az Eufrátesz folyó túloldaláról jött. Lásd Jósuá 24:3.

וּתְדַבֵּר אֵלָיו כְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה לֵאמֹר, בָּא אֵלַי הַעֲבָד הַעֲבָרִי אֲשֶׁר הִבֵּאתָ לָנוּ לְצַחֵק בִּי. (בראשית לט, יז)

És szólt hozzá ezekkel a szavakkal, mondván: „Bejött hozzám a héber szolga, akit te hoztál hozzánk, hogy csúfot úzzön velem; (1Mózes 39:17.)

הַעֲבָד הַעֲבָרִי – Hogy flörtöljön velem, – לְצַחֵק בִּי – **Bejött hozzám.**¹³⁴ בָּא אֵלַי – a héber szolga, – אֲשֶׁר הִבֵּאתָ לָנוּ – akit te hoztál hozzánk.

וַיְהִי כִּפְהַרְמֵי קוֹלִי וְאֶקְרָא, וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלֵי וַיִּנָּס הַחֹצְצָה. (בראשית לט, יח)

...és történt, hogy midőn fölemeltem hangomat és kiáltottam, itthagytá ruháját nálam és elmenekült az utcára.” (1Mózes 39:18.)

וַיְהִי כִּשְׁמַע אֲדֹנָיו אֶת דְּבָרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְרָה אֵלָיו לֵאמֹר כְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עַבְדְּךָ, וַיַּחַר אָפוֹ. (בראשית לט, יט)

És történt, hogy amint ura meghallotta felesége szavait, amiket hozzá szólt, mondván: „Ilyen dolgokat tett velem a te szolgád”, – haragra lobbant. (1Mózes 39:19.)

בְּשִׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ אֶמְרָה לוֹ – **amint ura meghallotta, stb.** – וַיְהִי כִּשְׁמַע אֲדֹנָיו וַיִּגְוֹר – Ezt szeretkezés közben mesélte el neki az asszony. – וַיִּזְהוּ שְׂאֵמְרָה – Ezt mondta: – כְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עַבְדְּךָ – „Ezek azok a dolgok, amelyeket a szolgád tett velem.” – עֲנִינֵי תְשֻׁמִּישׁ כְּאֵלֶּה – [Azaz] intim dolgokat, mint amilyenek ezek is.¹³⁵

וַיִּקַּח אֲדֹנֵי יוֹסֵף אֶתוֹ וַיִּתְּנֶהוּ אֶל בֵּית הַסֵּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר אִסּוּרֵי הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים, וַיְהִי שָׁם בְּבֵית הַסֵּהַר. (בראשית לט, כ)

És József ura vette őt és börtönbe vetette, arra a helyre, ahol a király foglyai fogva voltak; és ő ott volt a börtönben. (1Mózes 39:20.)

וַיְהִי יְהוָה אֶת יוֹסֵף וַיִּט אֵלָיו חֶסֶד, וַיִּתֵּן חֲנוּ כְּעֵינֵי שֵׁר בֵּית הַסֵּהַר. (בראשית לט, כא)

De az Örökkévaló Józseffel volt, kegyes volt hozzá és kegyességet adott számára a börtön őre szemében. (1Mózes 39:21.)

¹³⁴ A vers szórendje: אֲשֶׁר הִבֵּאתָ לָנוּ לְצַחֵק בִּי (ásér hévétá lánú löcáček bi) [„akit hoztál hozzánk, hogy csúfot úzzön velem”] nem egyértelmű, hiszen ez alapján úgy fest, mintha Potifár azért vitte volna házába Józsefet, hogy csúfot úzzön a feleségéből, holott nyilvánvaló, hogy nem erről van szó. Rási tehát az egyértelműség kedvéért helyesbít a szórenden.

¹³⁵ Demonstrálva férjének azokat a dolgokat.

– S שְׁהִיָּה מְקַבֵּל לְכָל רוֹאֵיו – **és kegyességet adott számára.** – וַיֵּט אֵלָיו חֶסֶד
 כךָה נֶאֱדָה – olyan értelemben, mint: – לְשׁוֹן – így mindenki megkedvelte, aki látta őt; – וַחֲסוּדָה
 „Egy szép és megnyerő menyasszony,” – שְׁבַמְשָׁנָה – [amely szövegrész] a
 Misnában [található].¹³⁶

וַיִּתֵּן שָׂר בֵּית הַסֵּהר בֶּיַד יוֹסֵף אֶת כָּל הָאֲסִירִים אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֵּהר, וְאֵת כָּל אֲשֶׁר עֲשִׂים שָׂם הוּא
 הָיָה עוֹשֶׂה. (בראשית לט, כב)

**És a börtön őre József kezébe adta mind a foglyokat, kik a börtönben
 voltak, és minden, ami ott történt, ő általa történt. (1Mózes 39:22.)**

– **ő általa történt.** – כְּתַרְגוּמוֹ – Ahogyan Onkelosz fordítja: –
 הוּא הָיָה עוֹשֶׂה – az ő parancsára történt. – בְּמִימְרֵיהֶּ הָיָה מִתְעַבֵּיד

אֵין שָׂר בֵּית הַסֵּהר רֹאֶה אֶת כָּל מְאוּמָה בְּיָדוֹ בְּאֲשֶׁר יִהְיֶה אִתּוֹ, וְאֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה יִהְיֶה מְצֻלִית.
 (בראשית לט, כג)

**A börtön őre nem nézett semminek utána, ami az ő kezére volt bízva,
 mert az Örökkévaló vele volt, s amit cselekedett, az Örökkévaló
 sikeressé tette. (1Mózes 39:23.)**

– [Ez azt
 jelent:] mert az Örökkévaló vele volt. – בְּשִׁבִיל שְׁהָ אִתּוֹ – **mert az Örökkévaló vele volt.** – אִתּוֹ
 בְּאֲשֶׁר ה' אִתּוֹ

וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חֲטָאוּ מִשְׁקָה מְלֶךְ מִצְרַיִם וְהָאֶפֶה, לְאֲדֻנֵיהֶם לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם.
 (בראשית מ, א)

**Ezek után történt, hogy az egyiptomi király pohárnoka és sütőmestere
 vétkeztek uruk, az egyiptomi király ellen. (1Mózes 40:1.)**

– לפִּי שְׁהִרְגִילָה אוֹתָהּ אַרְוֶה אֶת הַצְּדִיק – **Ezek után történt...** – אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
 – מִפִּי כָלֶם לְדַבֵּר בּוֹ – Mivel az átkozott [Potifár felesége] a cádikról [Józsefről] állandóan, –
 – הֵבִיא לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא סוּרְחָנָם שֶׁל אֱלוֹ – mindenki előtt csúnyán pletykált – וְלִגְנוּתוֹ
 – שִׁיפְנוּ – hozta az Örökkévaló ezeket a bűnösöket [a pohárnokot és a sütőmestert], –
 – וְלֹא אֵלָיו – és ne órá – הֵאֱלִיָּהּ – hogy rájuk fordítsák tekintetüket [az emberek] –
 – וְעוֹד – Továbbá – שֶׁתְּבוֹא הַרְוָחָה לְצַדִּיק עַל יְדֵיהֶם – hogy általuk jöjjön meg-
 könnyebbülés a cádiknak.

– נִמְצָא זָבוּב בְּפִיִּלֵי פוֹטִירִין שְׁלוֹ – Az egyiknél – זָה – **...vétkeztek...** – חֲטָאוּ
 – נִמְצָא צְרוּר בְּגִלוּסְקִין שְׁלוֹ – a másiknál – וְזֶה – került a királyi fűszeres serlegbe, –
 a süteménybe.

¹³⁶ Kötubot 17a.

וְאֵין לְשׁוֹן – és sütője. – אֶת פֶּת הַמֶּלֶךְ – A király kenyérének [sütője]. – וְאֵין לְשׁוֹן – A *áfijá* [„sütés”] kifejezés kizárólag a kenyérrre vonatkozik. – וְיִבְלְעוּ – פִּישְׁטוּר – Ófranciául *pestor* [pék].

וַיִּקְצֹף פְּרָעָה עַל שְׁנֵי סְרִיסָיו, עַל שֶׁר הַמְּשָׁקִים וְעַל שֶׁר הָאוּפִים. (בראשית מ, ב)

És a fáraó megharagudott két udvari tisztjére, a főpohárnokra és a főszütőre. (1Mózes 40:2.)

וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בַּיִת שֶׁר הַטְּבָחִים אֶל בַּיִת הַסֵּהַר, מִקּוּם אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם. (בראשית מ, ג)

És őrizetbe adta őket a testőrök kapitányának házába, a börtönbe, oda, ahol József fogva volt. (1Mózes 40:3.)

וַיִּפְקֹד שֶׁר הַטְּבָחִים אֶת יוֹסֵף אֹתָם וַיִּשְׁרָת אֹתָם, וַיְהִיו יָמִים בְּמִשְׁמַר. (בראשית מ, ד)

A testőrparancsnok Józsefet rendelte ki, és ő kiszolgálta őket; és ezek napokig őrizetben voltak. (1Mózes 40:4.)

A testőrparancsnok Józsefet rendelte ki... – וַיִּפְקֹד שֶׁר הַטְּבָחִים אֶת יוֹסֵף – להיות אֹתָם – hogy velük legyen.

...napokig őrizetben voltak. – 12 שָׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ – וַיְהִיו יָמִים בְּמִשְׁמַר – 12 hónapon keresztül [ahogy tanulhattuk Rási korábbi magyarázatából:¹³⁷ a „nap” szó azt is jelentheti, hogy „év”].

וַיִּחְלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלָמוֹ בְּלֵילָה אֶחָד אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלָמוֹ, הַמְּשָׁקָה וְהָאֶפֶה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר אָסוּרִים בְּבַיִת הַסֵּהַר. (בראשית מ, ה)

És álmodtak álmokat, mindketten, mindegyik a maga álmát ugyanazon éjjel, mindegyik álmának jelentése szerint: Egyiptom királyának pohárnoka és sütőmestere, akik fogva voltak a börtönben. (1Mózes 40:5.)

És álmodtak álmokat, mindketten... – וַיִּחְלְמוּ שְׁנֵיהֶם – חֲלוֹם – Mindketten álmodták a saját álmukat, – וְזֶה פְּשׁוּטוֹ – ez az egyszerű értelmezés. – וּמִדְרָשׁוֹ – A Midrás magyarázata szerint azonban: – כָּל אֶחָד – mindkettő – חֲלָם חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם – két dolgot álmodott; – שֶׁחֲלָם אֶת חֲלוֹמוֹ – megálmodta a saját álmát, – וּפְתָרוֹן חֲבָרוֹ – és a társa álmának megfejtését, – וְזֶהוּ שְׁנֵי אֲמָר – ezért

¹³⁷ Uo. 24:55.

van írva:¹³⁸ – וַיֵּרָא שֶׁר הָאוֹפִים כִּי טוֹב פֶּתֶר – „És látta a sütőmester, hogy jó megfejtést adott [József a pohárnoknak]”¹³⁹.

כל אָחַד הָלָם – mindegyik álmának jelentése szerint. – איש כִּפְתָרוֹן הָלָמוּ – Mindketten olyasmit álmodtak, – הַדּוֹמָה לְפֶתְרוֹן – ami egybehangzott álmuk megfejtésével, – הָעֵתִיד לְבֹא עֲלֵיהֶם – [vagyis azzal,] ami végül kijutott nekik.

וַיָּבֵא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בְּבִקְרָה, וַיֵּרָא אֹתָם וְהֵנָּם זֹעֲפִים. (בראשית מ, ו)

És József belépett hozzájuk reggel és látta őket, hogy kedvetlenek. (1Mózes 40:6.)

זֹעֲפִים – kedvetlenek. – עֲצֻבִים – [Azaz] szomorúak, – כְּמוֹ סַר וְזַעַף – mint [a vözáéf] a „elkeseredve és haragosan”¹⁴⁰ – וְזַעַף ה' אָשָׂא – [vagy a zááf a] „Az Örökkévaló haragját kell hordoznom”¹⁴¹ [szövegrészekben].

וַיִּשְׂאֵל אֶת סְרִיסֵי פְרַעֲה אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּמִשְׁמַר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר, מַדּוּעַ פְּגִיכֶם רְעִים הַיּוֹם. (בראשית מ, ז)

És megkérdete a fáraó udvari tisztjeit, kik vele voltak ura házának őrizetében: „Miért vagytok oly szomorúak ma?” (1Mózes 40:7.)

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הַלּוֹם חֲלַמְנוּ וּפְתָר אֵין אִתּוֹ, וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לֵאלֹהִים פְּתוּרִים סִפְרוּ נָא לִי. (בראשית מ, ח)

Ők mondták neki: „Álmodtunk és nincs, aki megfejtse”. És József szólt hozzájuk: „Nem Istennél van a megfejtés? Beszéljétek el nekem”. (1Mózes 40:8.)

וַיִּסְפֹּר שֶׁר הַמִּשְׁקִים אֶת חֲלָמוֹ לְיוֹסֵף, וַיֹּאמֶר לוֹ בְּחִלּוּמֵי וְהִנֵּה גִפְּוֹן לְפָנָי. (בראשית מ, ט)

És a főpohárnok elbeszélte álmát Józsefnek és azt mondta neki: „Álmomban egy szólótó volt előttem. (1Mózes 40:9.)

וּבְגִפְּוֹן שְׁלֵשָׁה שָׂרִיגִם, וְהִיא כְּפָרְחַת עֲלֵתָהּ נִצָּה הַבְּשִׁילוֹ אֲשֶׁפְּלֵתֶיהָ עֲנָבִים. (בראשית מ, י)

¹³⁸ Uo. 40:16.

¹³⁹ Hiszen ha nem így értelmezzük ezt, akkor honnan tudhatta volna a sütőmester, hogy József a jó megfejtést adta a pohárnoknak.

¹⁴⁰ 1Királyok 20:43.

¹⁴¹ Michá 7:9.

És a szőlőtőn három venyige, és amikor bimbózott, kihajtott a virága és fürtjei bogyókat érleltek, (1Mózes 40:10.)

שְׁרִיגִים – **venyige**. – זְמוּרוֹת אֲרָכוֹת שְׁקוּרִין וַיִּדְיִן – Hosszú ágak, amelyeket ófranciául *vediz*-nek neveznek.

וְהוּא כִפְרַחַת – **és amikor bimbózott**.¹⁴² – דּוּמָה לְפוּרְחַת – [Jelentése:] úgy tűnt, mintha bimbózott volna.

וְהִיא כִפְרַחַת – **és amikor bimbózott**. – נִדְמָה לִּי בְּחִלּוּמֵי כְּאֵלוֹ הִיא פּוּרְחַת – [azaz] álmomban úgy tűnt, mintha virágzott volna, – וְאַחַר הַפְּרִיחַ עָלְתָה נֹצֵה – és a bimbózást követően „kihajtott a virága,” – וַיִּנְעָשׂוּ סְמָדֵר – és kialakult rajta a gyümölcskezdemény, – אֲשֶׁפְנִי"ר בְּלֵעֹ – ófranciául *espanir*, – וְאַחַר כֵּן הִבְשִׁילּוּ – utána pedig érett [szőlő] termett rajta. – וְהִיא כִּד אֲפְרַחַת אֲפִיקַת לְבָלְבִין – [Onkelosz fordításában:] *vöhi chád áfráchát ápékát lávlövin* [„és amikor bimbózott, virágot hajtott”], – עַד כֵּאֵן תְּרַגּוּם שֶׁל פּוּרְחַת – eddig tart a Targum a *poráchát* szóra.¹⁴³ – נֶץ – כְּדִכְתִּיב וּבְסֹר גַּמַּל – *A néc* [bimbóállapot] nagyobb, mint a *perách-é*,¹⁴⁴ – יְהִיָּה נֹצֵה – amint írva van: „a *nicá* kifejelett szőlőszemmé érik,”¹⁴⁵ – וּבְתִיב – és írva van: – וַיִּצָא פָּרַח – „bimbót fakasztott,” – וַיִּצָּץ וַיִּצָּץ – és [csak] *ezt követően* „virágot hozott.”¹⁴⁶

וְכֹס פְּרֵעָה בְּיָדִי, וְאָקַח אֶת הָעֲנָבִים וְאֶשְׁחַט אֹתָם אֶל כּוֹס פְּרֵעָה וְאָתָּן אֶת הַכּוֹס עַל כַּף פְּרֵעָה.
(בראשית מ, יא)

...és a fáraó serlege kezében volt, és fogtam a bogyókat s kipréseltem őket a fáraó serlegébe; és a serleget a fáraó kezébe adtam”. (1Mózes 40:11.)

וְאֶשְׁחַט – **kipréseltem**. – כְּתַרְגּוּמוֹ וַעֲצָרִית – Ahogyan Onkelosz fordítja: *vöácárit*.¹⁴⁷ – וְהִרְבָּה יֵשׁ בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה – Ez a szó gyakran szerepel a Misnában.¹⁴⁸

וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פְּתוֹנֹו, שְׁלֵשֶׁת הַשָּׁרְגִים שְׁלֵשֶׁת יָמִים הֵם. (בראשית מ, יב)

¹⁴² A כ prefixum jelentheti azt is, hogy „amikor” és azt is, hogy „mintha”. Itt az utóbbi jelentéssel bír.

¹⁴³ Vagyis a fentebbi mondattal Onkelosz csupán a פְּרַחַת (*poráchát*) igét fordítja, a vers נֹצֵה עָלְתָה (*áltá nicá*) szövegrészét már nem.

¹⁴⁴ Azaz a נֶץ (*néc*) állapot a פָּרַח (*perách*) állapotot követi.

¹⁴⁵ *Jesájá* 18:5.

¹⁴⁶ *4Mózes* 17:23.

¹⁴⁷ „és kipréseltem”.

¹⁴⁸ A Szentírásban viszont csupán ezen az egy helyen szerepel.

És József szólt hozzá: „Ez a megfejtése: a három venyige, három nap. (1Mózes 40:12.)

שְׁלֹשֶׁת יָמִים – három nap. – [A három venyige] három napot jelképez számodra. – וַיֵּשֶׁב מִדְּרָשֵׁי אַגְדָּה הַרְבֵּה – Számos midrási értelmezése van [ezeknek a szavaknak].

בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים יֵשֶׂא פְרֻעָה אֶת רֹאשׁוֹ וְהִשְׂבִּיחַ עַל כְּנָפוֹ, וְנִתְתָּ כּוֹס פְּרֻעָה בְּיָדוֹ כַּמְשָׁפֵט הַרְאִשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מְשֻׁקָּהוּ. (בראשית מ, יג)

Három nap múlva fölemeli a fáraó fejedet és visszahelyez állásodba és odaadod majd a fáraó serlegét kezébe, szokás szerint, mint amikor pohárnoka voltál. (1Mózes 40:13.)

יֵשֶׂא פְרֻעָה אֶת רֹאשׁוֹ – fölemeli a fáraó fejedet.¹⁴⁹ – לְשׁוֹן הַשְּׁבוּיָן – A *jiszá* kifejezés számolást jelent: – כְּשִׁיפְקוֹד שְׂאָר עַבְדָּיו – amikor számba veszi többi szolgáját, – לְשֵׁרֵת לְפָנָיו בְּסַעְדָּה – hogy kiszolgálják őt egy lakoma alkalmával, – יִמְנָה – teged is számba vesz közöttük.

כְּנָפוֹ – állásodba. – בְּכִסֵּי שְׁלָף וּמוֹשָׁבָךְ – [Jelentése:] tisztségedbe és rangodba.

כִּי אִם זְכַרְתָּנִי אֶתְּךָ כְּאֲשֶׁר יֵיטֵב לְךָ וְעָשִׂיתָ נָא עֲמָדֵי חֶסֶד, וְהִזְכַּרְתָּנִי אֶל פְּרֻעָה וְהוֹצֵאתָנִי מִן הַבֵּית הַזֶּה. (בראשית מ, יד)

Hanem azután emlékezz meg rólam, ha jó sorod lesz, és, kérlek, gyakorolj irántam szeretetet; említs meg engem a fáraónál és vezess ki ebből a házból. (1Mózes 40:14.)

כִּי אִם זְכַרְתָּנִי אֶתְּךָ – Hanem azután emlékezz meg rólam. – אֲשֶׁר אִם זְכַרְתָּנִי – [A ki itt azt jelenti, hogy] *akkor majd* emlékezz meg rólam, – מֵאַחַר שְׁיֵיטֵב לְךָ – miután jóra fordult a sorod, – כְּפִתְרוֹנִי – [összhangban azzal,] ahogyan [álmodat] értelmeztem.

– és, kérlek, gyakorolj irántam szeretetet. – אֵין נָא אֶלָּא – A *ná* szó kérést, könyörgést fejez ki.

כִּי גִנַּב גִּנְבֹתַי מֵאֶרֶץ הָעֵבְרִים, וְגַם פֶּה לֹא עָשִׂיתִי מֵאוֹמָה כִּי שָׂמוּ אֹתִי בַּבּוֹר. (בראשית מ, טו)

Mert elloptak engem a héberek országából, s itt sem követtem el semmit, hogy börtönbe vessenek.” (1Mózes 40:15.)

¹⁴⁹ Ez a szó szerinti fordítás.

וַיֵּרָא שֶׁר הָאֵפִים כִּי טוֹב פָּתָר, וַיֹּאמֶר אֶל יוֹסֵף אַף אָנֹכִי בְּחִלּוּמֵי וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סְלֵי חֲרִי עַל רֹאשִׁי. (בראשית מ, טז)

És midőn a főszűtő látta, hogy jó megfejtést adott, szólt Józsefhez: „Nekem is volt álmom: három vesszőkosár fehér kenyér volt a fejemen. (1Mózes 40:16.)

סְלֵי חֲרִי – [három] vesszőkosár. – Hántolt fűzfavesszőből készült kosarak, – חוּרִין חוּרִין – sok-sok lyukkal [az oldalukon]. – וּבְמִקּוֹמָנוּ יֵשׁ הַרְבֵּה – A mi országunkban elterjedt [az ilyenfajta kosár használata], – וְדָרָךְ מוֹכְרֵי פֶת כֶּסֶפִּין שְׁקוּרִין אוֹבֵלֵד"ש – és szokása azoknak, akik lepényt – [ófranciául] *obledes* – árulnak, – לְתַתָּם בְּאוֹתָם סְלֵים – ilyen kosarakba helyezni azokat.

וּבִסְלַת הָעֵלְיוֹן מִפֶּל מֵאֲכָל פְּרָעָה מַעֲשֵׂה אָפָה, וְהָעוֹף אֲכָל אֹתָם מִן הַסֵּל מֵעַל רֹאשִׁי. (בראשית מ, יז)

A felső kosárban mindenféle étel, sütő műve volt a fáraó számára, és a madarak ették a kosárból a fejemen”. (1Mózes 40:17.)

וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פְּתָרְנוּ, שְׁלֹשָׁת הַסְּלֵים שְׁלֹשָׁת יָמִים הֵם. (בראשית מ, יח)

József felelt és így szólt: „Ez a megfejtése: A három kosár, három nap. (1Mózes 40:18.)

בְּעוֹד שְׁלֹשָׁת יָמִים יֵשׂא פְּרָעָה אֶת רֹאשָׁךְ מֵעֲלֶיךָ וְתִלָּה אוֹתָךְ עַל עַץ, וְאָכַל הָעוֹף אֶת בְּשָׂרְךָ מֵעֲלֶיךָ. (בראשית מ, יט)

Három nap múlva a fáraó fejedet számon veszi és felakasztat egy fára s a madarak eszik le rólad a húsd”. (1Mózes 40:19.)

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הַלְּדָת אֶת פְּרָעָה וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּהּ לְכָל עֲבָדָיו, וַיֵּשֶׂא אֶת רֹאשׁ שֶׁר הַמְּשָׁקִים וְאֶת רֹאשׁ שֶׁר הָאֵפִים בְּתוֹךְ עֲבָדָיו. (בראשית מ, כ)

És történt a harmadik napon, a fáraó születése napján, hogy lakomát szerzett összes szolgáinak. Ekkor fölemelte a főpohárnok fejét és a főszűtő fejét szolgálai között. (1Mózes 40:20.)

– יוֹם הַלְּדָת אֶת פְּרָעָה – [jom huledet azt jelenti] születésnapja. – וַיִּקְרִין לוֹ יוֹם גְּנוּסִיָּא – [görögül] *Genesis*-napnak nevezik. – וַיִּלְשׁוֹן הַלְּדָת – Ami pedig a *huledet* szóalakot illeti¹⁵⁰: – לְפִי שְׂאִין הַנִּלְד נוֹלַד – [azért ez

¹⁵⁰ Amely *הִפְעִיל* (*hif'il*), azaz passzív alak.

használatos,] mert a gyermek nem születik meg, – אָלָא עַל יְדֵי אֲחֵרִים – hacsak nem segítik mások, – שֶׁהַחֲזִיָּה מִיִּלְדַת אֶת הָאִשָּׁה – hiszen egy bába segített az asszonynak megszülni [gyermekét]. – וְעַל כֵּן הַחֲזִיָּה – Ezért van az, hogy a bábát – נִקְרְאָת מִיִּלְדַת – *möjáledet*-nek – „megszülető” – nevezik. – וְכֵן וּמִוִּלְדוֹתָיו בְּיוֹם הַוִּלְדַת אוֹתָהּ – Hasonlóan:¹⁵¹ „a születésed: Amikor megszülettél,”¹⁵² – וְכֵן אֲחֵרֵי הַכֶּבֶס אֶת הַנֶּגַע – vagy „miután megmosták”¹⁵³ a sebet,¹⁵⁴ – שֶׁכְּבוֹסוּ עַל יְדֵי אֲחֵרִים – mert mások által lett megtisztítva.

מִנְאָם – 155 – וַיִּשָּׂא אֶת רֹאשׁ וְגוֹמֵר – **Ekkor fölemelte [a főpohárnok] fejét, stb.** – עַם שָׂרָא עֲבָדָיו [Jelentése:] számba vette őket a többi szolgájával együtt, – שֶׁהָיָה מוֹנֶה – mert számba vette a szolgákat, – שֶׁיִּשְׁרְתוּ לוֹ בְּסַעֲדָתוֹ – akik szolgálatára lesznek majd a lakománál, – וְזָכַר אֶת אֱלוֹ בְּתוֹכָם – és e kettőt is említette közöttük. – כִּמוֹ שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ [A *vájiszá et ros* itt] ugyanabban [az értelemben szerepel], mint a *szöu et ros*¹⁵⁶ [kifejezésben], – לְשׁוֹן מִנְיָן – [ahol] összeszámolást, számbavételt jelent.

וַיֵּשֶׁב אֶת שָׂר הַמִּשְׁקִים עַל מִשְׁקָהוּ, וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל כַּף פְּרָעָה. (בראשית מ, כא)

A főpohárnokot visszahelyezte főpohárnokságába, és ő a fáraó kezébe adta a serleget. (1Mózes 40:21.)

וַיֵּאֵת שָׂר הָאֲפִים תְּלָהּ, כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף. (בראשית מ, כב)

A fősütőt pedig felakasztatta, amint azt nekik József megfejtette. (1Mózes 40:22.)

וְלֹא זָכַר שָׂר הַמִּשְׁקִים אֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ. (בראשית מ, כג)

De a főpohárnok nem emlékezett meg Józsefről, elfelejtette őt. (1Mózes 40:23.)

– בו ביום – **De a főpohárnok nem emlékezett meg...** – וְלֹא זָכַר שָׂר הַמִּשְׁקִים – aznap – וַיִּשְׁכַּחְהוּ – ... **elfelejtette őt** – לְאַחַר מִכָּאן – azután.

¹⁵¹ Példák következnek a passzív-műveltető alak használatára.

¹⁵² Jechezkél 16:4.

¹⁵³ הַכֶּבֶס (*hukábész*).

¹⁵⁴ 3Mózes 13:55.

¹⁵⁵ יִשָּׂא (*jiszá*) szó szerint azt jelenti, hogy „fölemelte,” ám itt valójában számolásra, számbavételre utal.

¹⁵⁶ 4Mózes 1:2.

– לְזָכְרוֹ – Mivel József a főpohárnokban bízott – מִפְּנֵי שֶׁתֵּלָה בוּ יוֹסֵף בְּטַחֲוֹנוֹ – hogy megemlékeznek majd róla [és nem az Örökkévalóban] – הַזֶּקֶק לְהִיּוֹת אֲסוּר שְׁתֵּי – ezért még két évig fogolynak kellett lennie [amíg a fáraó nem álmodott], – שָׁנִים – ahogy írva van:¹⁵⁷ – אֲשֶׁרִי הַגִּבּוֹר – „Boldog a férfi, – אֲשֶׁר שָׁם ה' מְבַטְחוֹ – ki az Örökkévalót tette bizalmasává – וְלֹא פָּנָה אֶל רֵקֵבִים – és nem fordult a fennhéjázókhoz...”, – וְלֹא בָטַח עַל מִצְרַיִם – vagyis nem bíz az egyiptomiakban, – הַקְרוּיִים רֵהַב – akiket „fennhéjázóknak” neveznek.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Zsoltárok 40:5.

¹⁵⁸ Jesájá 30:7.